VAKİFLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ NEŞRİYATI
Türk Vakfiyeleri No. II

FATİH DEVRİNDE
İSTANBUL
1453 — 1481

Haritası — İzahatı — İndeksler

Mimar Ali Saim Ülgen

ANKARA — 1939

VAKİFLAR ÜMUM MÜDÜRLÜĞÜ NEŞRİYATI

Fatih Devrinde
İ S T A N B U L

1453 - 1481

Haritası — Izahatı — İndeksler

Mimar ALİ SAİM ÜLGEN

ANKARA 1939

FATİH DEVRİNDE İSTANBUL

1453 — 1481

I — Önsöz

II — 1 — İstanbulda fetihten önce Bizans eserleri.

2 — Bizanslılar devrinde şehrin beledî taksimatı ve topoğrafyası.

3 — İstanbulda Türkler.

III — 1 — «Fatih devrinde İstanbul» haritasında gösterilen eserler.

2 — «Fatih devrinde İstanbul» haritasında gösterilen kale kapıları ve limanlar.

IV — İstanbulda tesis olunan ilk Türk mahalleleri.

1 — «Fatih devrinde İstanbul» haritasında yerleri tesbit edilen mahalleler.

2 — «Fatih devrinde İstanbul» haritasında yerleri tesbit edilemeyen mahalleler.

V — Bibliyografya.

1 — Bizans üzerine yazı yazan müverrih, müellifler ve eserleri.

2 — Paris kütüphanelerindeki İstanbul haritaları.

VI — «Fatih devrinde İstanbul» resimleri.

ÖNSÖZ

Fatih Vakfiyesi'nin tetkiki sırasında tarih, mimarî ve içtimaî hayatımız bakımından pek çok belgelere rasladık. Otuz yıl gibi kısa bir zaman içinde Bizans şehri topografya ve çehresini değiştiren çok büyük tahavvüllerin vuku bulduğunu bütün azametiyle gördük.

Bu mühim malûmatı bir harita üzerinde tesbit etmek en münasip bir tarz olacaktı.

Sayın üstad Prof. Dr. Fuad Köprülü ve Bay Halim Baki Kunter'in çok kıymetli teklifleri üzerine bu işi başarmağı bir vazife telâkki ettim.

Bu haritanın çizilmesi ile, bugünedek hiç etüd edilmemiş ve bir çok meçhullerle dolu bulunan bir yola girdiğime kaniim. Fakat bu sahada çok geç kalınmış olduğundan çok uzun ve ince çalışmalara da mütehammil değildi. Çünkü *Vakıflar Umum Müdürlüğü*'nün *Vakfiyeler serisi* adı altında neşretmeğe karar verdiği çok kıymetli belgelerle, ilim sahasında göstermiş olduğu meşkûr çalışmaya müşahhas bir çehre vermek zamanı hulûl etmiş bulunuyordu.

Avrupalılar tarafından yıllardanberi İstanbul üzerinde yapılan arkeolojik ve tarihî araştırmalar Bizans'ın son günlerine kadar getirilmiş, Türk devrinde bırakılmıştır. Bugün Bizans Tarihi hemen tamamen incelenmiş olduğu halde, kendi san'at ve mazimiz üzerinde tarihî haritaların tanzimi daha hiç tecrübe edilmemiştir.

Bu çalışma yolu için *Fatih Vakfiyeleri* ilk ışık menbaı idi. Eldeki bu vesikaların gayet dikkatle tetkikinden sonra mevcut delillerin kâfi gelmediği görüldü. Bu sebeble mesai sahasını genişletmek mecburiyeti hasıl oldu.

Fatih vakfiyesi'nde gösterilen eserlerle ilgili diğer çok mühim binaları bulmak için gerek mehazlar, gerek âbideler üzerinde araştırmalar yapmak icap etti. İncelemelerimiz derinleştikçe mütemmim malûmat ve eserler, hazırlanan harita üzerinde mevkilerini işgal etmeğe başladılar.

Bu şekilde elde olunan eserde, Fatih devrinde, yani İstanbul'un zabtından 1481 yılına kadar şehirde vücut bulan tahavvüller tezahür etmiş oldu.

İstanbul haritası üzerinde yerlerini işgal eden âbideler arasında teşekkül etmiş olan yol güzergâhlarını asgarî hatâ ile tahmin etmek kaygusile gerek münhanili harita, gerek şehir ârızaları üzerinde mahallerinde bu yolların tarihî seyr ve inkişafları tesbite çalışıldı.

İstanbulun amansız yangınları ve son asırdaki beledî ıslahat, şehrin çehresinde çok kuvvetli tahavvüllere sebep olmuş ise de, şehir tarihi ve inkişafı bakımından bu değişiklikler eski topografik vaz'iyeti tetkik ve mütalaa etmeğe mâni olamadı.

Çünkü büyük bir yangını müteakip enkazın nakli ve seyrü seferin temini - ne kadar harap ve muattal kalsa da - yine eski yollarla temin edilmiş, yeni yapılan evler, konaklar ekseriyetle tekrar bu yollar üzerinde sıralanmıştır. Belki sokaklar biraz genişlemiş veya eski mihverini nisbeten kaybetmiştir.

Şehrimizin topografik bünyesi ve yol güzergâhlarının inkişafları mahallerinde tetkik edildiğinde, yukarda izah ettiğimiz tahavvüllerden başka farklar göstermiyor.

İstanbul'un eski çehresini bütün teferrüatile tesbite eldeki mehazların basit ve mübhem izahatı kâfi gelmiyor. Bilhassa Fatih devrine ait geniş malûmata rastlamak imkânını elde edemedik.

Avrupa müzelerinde ve kütüphanelerinde mevcut olan plânlar ve resimler de çok daha sonraki devirlere aittir.

Yerli mehazlere gelince, bunların da en kuvvetlileri eski vakfiyeler ile arşivlerimizde bulunmakta olan vesikalardır. Fakat daha bunların tasnif ve tavsifi yapılmamıştır. Tarihlerde görülen kayıtlar ise kâfi gelecek mahiyette değildir. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* iyice tetkik edilirse Fatih devrini alâkalandıran çok kıymetli bazı notlara rastlamak mümkündür.

Elde olunan mücerret delillere dayanarak haritayı çizmek için bu eserlerin mevkilerini, ekseriyetle sokak sokak dolaşarak aramak icap etmiştir. Bu bina veya mahallerin zamanla adlarının değişmesi ve yerlerinin başkaları tarafından işgal edilmiş olması, azamî güçlüğü ve yorgunluğu mucip olmuştur. Fakat elde olunan netice, bütün güçlükleri unutturacak derecede mühim olduğundan böyle ehemmiyetli bir işde beni teşvik eden aziz büyüklerimize içten gelen teşekkürlerimi sunmağı bir vazife bilirim.

Dört aylık arama ve inceleme neticesinde vücut bulan bu ilk etüdün, hiç bir eksiği kalmamasına tabii imkân yoktur. Zamanla bu noksanlar tesbit edilecek ve harita üzerinde işlenecektir.

Netice : Bu çalışma tarzı ile her mühim devirde inşa edilen mimarî eserlerin tesbiti mümkün olacaktır. Türk Mimarî ve şehircilik tarihi aydınlanacak, bu hazırlık bu sahada çalışanlar için bir rehber hizmetini görecektir. Bütün mimarî eserlerimizin kronolojik tasnifi elde edilmiş olacaktır.

Bu usul ile yapılacak haritalar üzerinde şehrin tarihî devirlerini ve içtimaî hayatını ve geçirdiği safahatı bir tablo gibi müşahede etmek kabil olabilecektir.

Mimar *ALİ SAİM ÜLGEN*

İstanbul'da fetih'ten önce Bizans eserleri

1453 yılında İstanbul'u zabteden Fatih Mehmet II, Bizans'ın son enkazı ve sefaletile karşılaşmıştı.

1203 - 1204 Latin işgali, çok parlak günler görmüş olan Bizansı harap ve bitap bırakmıştı.

Şehrin kıymetli tarih yadigârları olan âbidelerin hepsi tahrip edilmiş, bahâ biçilmez hazineleri yağma edilmişti. Bu yağma ve karışıklık içinde en mühim âbideler yanmış, bir çok eserler mahvolmuştu.

Bizans'ın mukaddes sarayı bu felâketli günlerde tahrip edilmiş, *Velaharne sarayı* da eski mes'ut ve mamur halini bir daha bulamamıştır.

Şarkî Romanın iftihar ettiği *Hipodrum*, *Ayasofya* ve *Havariyun kilisesi* gibi kıymetli san'at eserlerile dolu âbideler, imparator mezarları soyulmuştur.

Tarihlerde teferruatile gördüğümüz bu facianın hatıralarının izlerini, Paleoloğ Sülâlesi, saltanatı esnasında Bizansın simasından asla silememiştir.

1453 de Bizansın harap ve biçare halini Fatih Mehmet II nin dudaklarından gayrı ihtiyarî dökülen veciz sözden seziyoruz:

بوم نوبتی زند بر طارم افراسیاب

پرده‌داری می کند در قصر قیصر عنکبوت

Bu tasviri yalnız Kayserin sarayı için değil, Fatihin bulduğu harap şehre de teşmil edebiliriz.

Charles Diehl, *Etudes Byzantines*, de 1203 - 1204, Lâtin istilâsı faciasını selis bir lisanla pek güzel canlandırmıştır.

Türkler İstanbul'da elliye yakın kilise (ki bunların bir kısmı çok haraptı) ve bazı hükûmet binaları, bakımsızlıktan yıkılmış içtimaî müesseselerin enkazı ile bozuk yollar, metrûk saraylar bulmuşlardı. Zeminin altında su yolları, sarnıçlar, meydanları süsleyen madenî kaplamaları lâtinler tarafından sökülmüş, sütunlar en sağlam ve mahfuz kalabilen eserlerdi.

Bizansa sahip olan Osmanlı Türkleri kiliselerin bir kısmını [*] camiye çevirmekle bu gibi eserlerin muhafazasını temin etmişlerdir. Hattâ Cristobulos adlı müverrih şehrin fethi günü Ayasofya kilisesi mermerlerini kıran bir Azep askerinin Fatih tarafından cezalandırıldığını zikreder.

Bu kadar yüksek kaygu ile Bizansa gelen Türklerin bu şehri imar etmeme-

[*] *Hayrullah Efendi Tarihi*'nde bu kiliseler şunlardır:

Ayasofya, Küçükayasofya, Zeyrek, Kariye, Gül, Altımermer, Eskiimaret, Bodrum, Kilise camileri; Diğer tarihlere göre; *Küçük ayasofya, Kariye, Bodrum kiliseleri*, Beyazıt II zamanında camiye tahvil olunmuştur. *Gülcamii* ilkönce depo olarak kullanılmış, Selim III devrinde camiye çevrilmiştir.

lerine imkân yoktu. Nitekim 30 yıl içinde ellerine geçen binalardan çok fazla eser yapmağa muvaffak olduklarını, hazırladığımız haritada iftiharla görmek mümkündür.

Bizans devri arkeolojisi en ince teferuatına kadar etüd edilmiş ve pek çok eserlerin yerleri tespit edilmiştir. Halbuki araştırmalarımıza başlamadan evvele kadar, Türkler devri eserleri üzerinde hakkile durulmuş deildi. Bu yönden 1453 - 1481 yılları arasını irae eden harita üzerinde Roma ve Bizans eserlerinin mühim bir kısmı gösterilebilmiştir. Fakat bugüne kadar tespit edebildiğimiz Türk eserlerinin ancak yarısının yerlerini bulmak veya tahmin etmek mümkün olduğundan harita üzerine konabilmiştir. Bu eserlerden başka, daha birçok ve bilhassa devrin diğer binalarını arayabilmek için çok uzun seneler çalışmak mecburiyetindeyiz.

Haritayı tetkik eden müdekkiklerin bu noktaları gözönünde bulunduracaklarından ve mevcut olan kusurları mazur göreceklerinden eminim.

Bizans devrinde şehrin taksimatı ve topoğrafyası

Bizas tarafından kurulan, *Septim Sever*, Konstantin ve Teodos tarafından genişletilen *Bizans Şehri* 14 daireye taksim edilmişti. Fakat bu taksimat zamanla, büyüyen şehirle beraber yavaş yavaş vücut bulmuştur.

Şehrin ilk kurulduğu saha, tarihte *Akropol* denilen ve bugün *Topkapu sarayı*'nın bulunduğu Iinci tepe idi.

Konstantin şehri beş tepeye hakim geniş bir kal'a idi. *Teodos'un duvarları* şehrin hudutlarını daha ilerilere götürerek 6 ve 7 inci tepeleri de çerçevelediler.

Şehrin kurulduğu bu tepeler 1 — *Topkapu sarayı*, 2 — *Çenberli taş* ve civarı, 3 — *Beyazıt*. 4 — *Fatih*, 5 — *Sultan Selim*, 6 — *Edirnekapı*, 7 — *Altımermer* tepeleridir. Yamaçlarile en geniş saha kaplayanı, *Altı Mermer* tepesidir.

Şehrin içinden geçen *Liküs* [1] deresinden başka akarsu yoksa da, *Viglea* [2] yani *Vefa* mıntakasında, bazı zamanlar büyük sel yatakları vücut bulurdu. Halen *Langa bostanları* adını verdiğimiz yerler, *Liküs deresi*'nin getirdiği topraklarla dolmuş Teodos (Elöteryüs) [3] limanıdır.

Sarayburnu Bizansın ilk günlerinde denize doğru daha çıkıntılı idi. Boğaz akıntısının getirdiği teressübat ile garbında ve şarkında vücut bulan kumsal bu burnun çıkıntısını azaltmıştır. Sirkeci mıntakası eski Bizansın limanı iken zamanla dolmuş olduğundan bugün sur çok içerde kalmıştır.

---

[1] *Liküs deresi*: Yenibahçe ile Aksaraydan geçerek Langa bostanları içinden denize dökülen ve şehir dahilindeki kısmı örtülü olan ufak derenin eski adıdır. Türkler zamanında *Bayrampaşa Deresi* adı verilmiştir.

[2] *Viglea, Odun kapusu* ve civarının üst kısmına verilen isimdir. Venedik ve Bizans eserlerinde gördüğümüz *Viglea*'ya akan sular, Süleymaniye civarından kopup, dik yokuşlardan aşağıya şiddetle inen sulardır. Bu isim Justinyanus'un kızkardeşi Viglentia'nın sarayından âlem olarak verilmiştir. İmperator Valentien'in kızlarının da bu civarda sarayları vardı.

[3] *Port de Theodose* veya *d'Eleutheerius*: Eskiden, Langa bostanının bulunduğu yer Bizansın en mühim limanlarından biri idi. Bu limanın tahkimatı çok kuvvetli idi. Liküs

1 İNCİ MINTAKA : 1 inci Akropol tepesini ve mukaddes sarayın alt kısımlarını ihtiva eden bu daire şehrin şark sahilini teşkil ederdi. Bu saha içinde Bizansın ilk devirlerinden son günlerine kadar yapılan eserler şunlardır:

Akropol (Bugün izleri yoktur - Topkapu Sarayı mahalli), Manganların *Ayayorgiyos Manastırı* [4], *Arkadyos Hamamları*, *Gotlar sütunu*, *Manganlar Sarayı*[5], *Ayasotiri* [6], *Ayayorgi Dimitriyos* [7], *Ayayorgi Pavlos* [8], *Aya Varvara* [9], kiliseleri.

2 İNCİ MINTAKA : Sarayburnunda birinci tepenin garp sathı mailinden itibaren *Ayasofya*'yı *Sent İren*'i [10] içine alır ve *Zoksip* [11] *hamamları*nda nihayet bulurdu. Bu hududun içine *Ogüsteon* [12] *meydanı*nın bir kısmı da girmekte idi.

3 ÜNCÜ MINTAKA : *Zoksip hamamları*ndan başlayarak *Atmeydanı*nı içine alır ve *Mese*'nin cenubundan itibaren sahilde Kumkapuya kadar uzanırdı. Bu daire içinde *Küçük Ayasofya* (Sergiyus ve Baküs kilisesi) [13], *Atmeydanı*, *Mukaddes Saray*, *Dafne* [14] ve *Bukoleon* [15], *Çikarnisteryon* [16] gibi çok mühim binalar ve sahalar mevcuttu.

Bayrampaşa Deresi bulimanı zamanla doldurmuştur. Bu sebeple iki sıra duvara rastlamaktayız. 1453 İstanbul muhasarasında Girit'ten yardım getiren beş geminin bu limana girmeğe muvaffak olduğu tahmin edilebilir.

[4] *Manganların Ayayorgiüs Manastırı*: Sarayburnunda bahçeler haricinde ve tren yolunun üstündedir. Bugün yalnız bir bodrum (sarnıcı) kalmıştır. Bu sarnıç 16 kubbeli ve 12X22 eb'adındadır. 1042 — 1054 yılları esnasında inşa edilmiştir.

[5] Hasbahçeler içinde ve tren yolunda yalnız bodrumu kalan bu saray Vasil I tarafından 867 — 886 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Bu sarayın yanında bir tersane olduğu bazı kayıtlardan anlaşılmaktadır.

[6] *Ayasotiri kilisesi*: Sarayburnundan ahırkapı fenerine doğru sahilde görünen bodrum kapısı (Sinanpaşa köşkü yakininde) Ayasotiri kilisesine aittir. Kilisenin bu bodrumundan başka birşey kalmamıştır.

[7] Sarayburnunda Topkapıya çok yakın inşa edilmiş bu *Ayayorgi Dimitriyüs kilisesi*'nin bakiyesi olan (*Gotlar sütunu*'nun altında) temeller ve direklere rastlanmaktadır.

[8] *Ayayorgi Pavlos*: Bugün eseri yoktur.

[9] *Aya Varvara kilisesi*'nden de bugün eser yoktur. Bizans devrinde Topkapı (St. Barbe) Sarayburnundaki kapıdır. Bu kilisenin adını taşırdı (Porte de St. Barbe).

[10] *Ste. Irene*: Ayasofya civarında bugünkü askerî müze binasıdır. İlk önce Konstantin tarafından yapılmış ve Nika ihtilâlinde yandığından İmperator Justinyanus tarafından yeniden ve bugünkü şekilde inşa edilmiştir.

[11] *:oksip hamamı*: Sultanahmet parkı köşesinde ve Alman çeşmesi yakinidne bulunması ihtimal dahilindedir. 6 ıncı asırda Nika ihtilâlinde mahvolmuştur. Roma hamamları şeklinde ve heykellerle süslü nefis bir âbide imiş.

[12] *Ogüsteon meydanı*: Ayasofya ve Adliye sarayının önünde bulunan mustatilî bir meydan idi. Bu meydanın etrafında direkli galeriler vardı. Ortasında Justinyanus'un heykelini taşıyan bir sütun dikili idi.

[13] *Küçük Ayasofya*: Hipodromun cenubunda ve çatalkapı civarında şehrin en mühim binalarındandır. Bayezit II zamanında camie tahvil edilen bu bina Justinyanus'un eserlerindendir. Dahilî mimarî teferruatı çok mühim olan bir binadır. Sergiyus ve Bakü s'ün adına izafe edilmiş bir kilisedir.

[14] *Dafni*: Bizansın mukaddes sarayının en mühim kısmına verilen isimdir. *Hafini* kısmı daha ziyade mabeyn kısımlarını, büyük salonlarını havi merkezî bir bina idi. Hipodromdaki imperator locasından bu daireye geçilir ve oradan *Halki* veya *Mukaddes saray* denilen dairelere gidilirdi.

[15] *Bukoleon*: Çatladıkapı ile Ahırkapı arasında ve hâlâ, harabesi mevcut olan bir sahil sarayı idi. Justinyanus tarafından yaptırılmış bir binadır. Buna *Genç Théodose*

4 ÜNCÜ MINTAKA : Birinci ve ikinci tepeler arasındaki vadiyi içine alan bu daire *Mese*'nin şimla kısmından başladı. *Ste. Mari Halkopratya* [17], *Bakırcılar Çarşısı*, *Jüstinyanus sütunu* *Aiyos Teoloğos Kilisesi*, *Ogüsteon*, *Ayasofya Çarşısı* ve *Miliyer* [18] denilen meşhur kapu ile *Basilike* denilen kütüphane mahalli bu mıntaka içine düşmekte idi.

5 İNCİ MINTAKA : 4 üncü mıntakadan sahile uzanan ve kısmen *Konstantin forumu*'na kadar imtidat eden bir saha idi. Bu daireye Sirkeci iskelesi [19] dahildi.

6 INCI MINTAKA : 5 inci mıntakadan itibaren *Makron Envolon* [20] a kadar yani 2 inci tepe ile 3 üncü tepe arasındaki sahaya denilirdi. Sahilde *Bahçe* [21] *Aya Marko* (Çıfıt) [22] ve *Balıkpazarı kapıları* [23] vardı.

7 İNCİ MINTAKA : *Konstantin forumu*'ndan başlayan ve Marmara sahiline kadar devam eden bir daire idi. Bu hududlar içinde *Kontoskalyon limanı* [24] ile *Tori forumu*'nun [25] alt kısmı da bulunmakta idi.

---

sarayı da denilirdi. Büyük saraydan ayrı bir bina heyeti olup etrafında sur bulunduğunu Dr. Paspati tetkikatı neticesi tesbit etmiştir.

Bu sarayın adı önündeki limanda mevcut, öküzü parçalıyan bir arslan heykeli dolayısile verilmiştir. Sonraları yanında mevcut *Hormizdas sarayı* da bu binaya ilâve olunmuş, önündeki limanlar da birleştirilmiştir.

[16] *Çikarnisteryon*: Akbıyık civarında ve büyük sarayın müştemilatından bir oyun meydanı idi. Bugün izi yoktur.

[17] *Ste. Mari Halkopretia manastırı* ve müştemilatının yeri Sultanahmet Salkım söğüt'te zeynep Sultan camii ve arkasındaki sokağa isabet etmektedir. Bugün arka sokakta kilisenin ufak bir parçasının izlerine rastlamak mümkündür. Bu civarda Bizanslılar devri Bakırcılar çarşısının mevcut olduğu tarihlerce malûmdur.

[18] *Miliyer*: Eski Bizans surlarının kara cihetinde bir kapısı addolunan bu takkapı Ayasofyanın garp cihetinde ve zoksip hamamlarının civarında, Mese'nin başında idi. Bu vaziyette bu eseri Sultanahmet tramvay durağı civarında aramak icabeder.

Miliyer'in asıl vazifesi mesafeleri tayin için bir mebde olmasıdır. Roma'da İmperator Ogstos'ün diktirdiği bir sütun şehirden itibaren mesafelere başlangıç teşkil ettiği gibi.

[19] *Sirkeci iskelesi*: *Port Vetrois Rectoris S. Boni* — Anadolu sahili ile olan bilcümle muvasala bu noktada temin olunurdu. Bugünkü Sirkeci gümrüğü civarına verilen isimdir. Bizans topoğrafyasında çok mühim bir mevkii vardı.

[20] *Uzun çarşı* : Bizanslılar zamanında *Makron Envolon* adı verilirdi. Bayezitten Tahtakaleye inen yola verilen isimdir. Bizans topografyasında çok mühim bir mevki olup her zaman mühim binaların bulunduğu büyük bir yol olarak gösterilmiştir.

[21] *Bahçekapı* : *Porta Oreat* — tarihte bu kapıya verilen isimdir. Türkler *Orya kapısı* adını kullanmıştır.. Sonraları Bahçekapusu denilmiştir. Dördüncü vakıf hanın arka tarafına isabet eden bir yerde idi. Halen mevcut değildir

[22] *Çıfıt kapı* : *Porta Ebraika* : Yenicami ile Bahçekapısı arasında bulunan bu kapı da bugün mevcut deildir. Ufak bir kapı idi.

[23] *Balıkpazarı kapısı* : *Porta Pramatis* = Porta Piscaria da denilir. Galata ile İstanbul'un temas noktası bu mıntakadır. Karşıyakaya geçen kayıkların yanaştıkları işkele burası olduğu için Perama'dan kinaye iskele kapısı adı verilmiştir. Eminönünün Balıkpazarı cihetinde bugün dahi ufak bir kayık iskelesi mevcuttur.

[24] *Kontoskalyon limanı* : *Kumkapu limanı*. Halen deniz içinde mevcut olan dalga kıran bakiyeleri bu tarihî limanın hudutlarını tayine yaramaktadır. Marmara sularının içeri doğru gayrı muntazam bir kıvrımı vardır ki limanın bir kısmının sonradan dolduğu ve surların önünde geniş bir saha vücut bulduğu anlaşılır.

[25] *Tori forumu* : Bayezit meydanının yerinde mevcut olan bir saha idi. Bayezit camii, İstanbul Üniversitesi bahçesi ile inkılâp müzesi binası (Bayezit medresesi) bu meydanın hudutları içine girer.

8 İNCİ MINTAKA : *Makron Envolon* adı verilen caddenin garp cihetinden *Kalenderhane camii*'ne kadar *Kapitol* [26] ve *Tori forumu*'nun bulundukları sahaya sekizinci mıntaka namı verilmekte idi. Bu dairede meşhur *Teodos sütunu* ile *Nemfeum Maksimum sarnıcı* [27] mevcut idi.

9 UNCU MINTAKA : Mese Megalos [28] (Filadelfium - direkler arası) nın cenup kısmından itibaren *Kumkapu* ile *Langakapusu* arasındaki deniz kenarına kadar devam eden ve içinde *Myreléon* [29] *manastırını Balaban ağa mescidini* [30], *Forum Amastrianorum*'ı [31] ihtiva ederdi.

10 UNCU MINTAKA : Haliç sahilinde *Odun* ve *Unkapanı kapusu*'nu hudud ları dahiline alarak *Mese Megalos*'a kadar çıkan bu mıntakada Valans *Su kemermerleri* [32] müteaddit kiliseler ile *Marsiyan sütunu* [33] vardı.

11 İNCİ MINTAKA : Bu mıntakanın Halice hiç sahili yoktur. *Pantopepto* [34] *kilisesi* şimalinden başlayarak *Likûs Deresi* yataklarına kadar devam ederdi. Dördüncü tepe ile beşinci tepe vadisini hududları içine alan bu dairede *Havariyun kilisesi* [35], *Lips manastırı* [36] ve *Bovis forumu* [37] mevcuttur.

---

[26] *Kapitol* : İstanbul'un üçüncü tepesi üstüne, Romalılar devrinde yapılan bu bina hakkında mufassal mal-mata malik değiliz. İstanbul Üniversitesi civarında idi. Önündeki büyük meydana *Tori forumu* denilirdi.

[27] *Menfeum Maksimum* : Kapitol ile Tori forumu arasında bulunan büyük bir sarnıça verilen isimdir. İstanbul Üniversitesi ön bahçesinde izlerine rastlamak mümkündür. Halen girmek mümkün değildir ve içinde bir miktar su vardır ki Valans su kemerinin getirdiği suların toplandığı bir depo idi.

[28] *Mese Megalos — Büyük cadde — Filadelfium*. Direkler arası caddesi. Bizans devrinin Tori formundan başlıyarak Amastrianorum formuna giden büyük caddeye verilen isimdir. Bugünkü Şehzadebaşı caddesine muadil bir sokak idi.

[29] *Mireleon manastırı* : Laleli camii karşısında yangın yerinde yeni yapılan binalar arasında yüksek bir Bizans kilisesi mevcuttur ki 7-8 inci asır Bizans eserlerindendir. Bayezit II devrinde Hadım Mesih Ali Paşa tarafından camie çevrilmiş ve altındaki bodrumlardan dolayıbodrum camii denilmiştir. 1911 yangınında yandığından hale harabe halindedir. Atriyum'unun altında bir sarnıç mevcuttur. Bodrumunda Bizans imparatorlarının mezarları vardı.

[30] *Balabanağa mescidi* : Şehzade ile Lâleli arasında ve bugün mevcut olmıyan bir binadır. 1930 yılında Müzeler Umum Müdürlüğü namına Arkeoloğ Bay Arif Müfit tarafından yapılan hafriyat sayesinde binanın mahiyeti tamamen anlaşılmıştır. Bir Bizans kilisesi müştemilatından olan bu eser, türbeden başka bir şey değildir. Halen yola gitmiş bulunmaktadır.

[31] *Amastrianorum Forumu*: Şehzade ile Fatih arasında ve Saraçlar çarşısı mahallinde idi. Bugün mevcut olan Marsiyan sütunu ile ne dereceye kadar münasebeti olduğunu bilmiyoruz. Konstantin'in yaptırtdığı sur kapularına giden yollar bu meydandan başlardı.

[32] *Valans su kemerleri* : Halk arasında *Bozdağan su kemerleri* denir. Beyazıttaki Nemfeum Maksimum'a kadar gelen bu kemerler dördüncü tepe ile üçüncü tepe yani Fatih ile Bayezit arasında mevsul idi. Bugün mevcut bulunan bu eser, şehrin en mühim eski eserlerinden maduddur. İmperator Valans tarafından 364 - 378 yılları arasında Kadıköy surunun taşlarından yaptırılmış olduğu rivayet edilmektedir. Türkler zamanında da tamir edilmiştir.

[33] *Marsiyan sütunu = Fatih kız taşı* : Fatih'te mahalle içinde ve bir dört yol ağzındadır. Fatih caddesinden görünür. Üç basamaklı bir kaide üstünde 10 metre irtifaında Giranit bir sütun olup 450-457 yılları arasında İmperator Mariyan namına diktirilmiş ve üstüne heykeli konulmuştur.

[34] *Pantepopto kilisesi = Eski İmaret camii* : Fatih tepesinden Unkapanına doğru gidildikte zeyrek camiinin civarında halen kapalı, harap, kiliseden çevrilme bir camidir. 11 inci milâdî asırda Anna Komnen tarafından tesis olunmuştur. Fatih tarafından camie tahvil edilmiştir.

[35] *Havariyun kilisesi* : Bugün Fatih camii civarında olduğunu tesbit ettiğimiz bu kili-

12 İNCİ MINTAKA : 11 inci mıntakanın Marmara sahiline kadar uzanan cenup kısmı 12 inci mıntakayı teşkil ederdi. Bu saha içine *Bovis forumu*nun bir kısmı ile *Arkadyüs forumu* [38] ve *sütunu, Eloteryüs limanı* (Langa bostanları) gibi şehrin mühim tesisatı ile bazı manastırlar mevcuttu.

13 ÜNCÜ MINTAKA : Galata suru içindeki mahallelerdir. Bu mahalleler dörde taksim edilmiş olup bu kısımlar dahilî kal'a duvarlarile birbirlerinden ayrılmıştı.

Yukarda zikrettiğimiz on üç mıntaka yani *Konstantin surları* [39] içindeki mahalle taksimatı *Teodos Surları* [40] yapılmakla da aynen ibka edilmiş ve yeni ilâve olunan kısım ise eski ismi olan *Eksokiniyon* [41] adıyle yad edilegelmiştir. On ikinci asır içinde *Komnen*'ler zamanımda duvarlarla kuvvetlendirilen *Velaharne sarayı* [42] ve müştemilâtı daha sonraları müteaddid hükümdarlar tarafından tamamen sur içine alınarak 14 üncü daire teşkil edilmiş ve *Hebdomon,* [43] *Velaharne* mıntakası namı verilmiştir.

Türkler İstanbulu zabtettikleri zaman yukarda saydığımız binaların bir kısmı mevcut değildi. Bizansın caddeleri ve meydanlarında Bizans şehrinin kuruluşunda Roma şehircilik telâkkilerini kuvvetle göremiyoruz. Arazinin ivicacı ve şehrin bün-

---

senin bakiyelerinden bir sarnıç camiin Karadeniz avlusu ile medreselerinin altına tesadüf etmektedir. Bu vaziyete göre bu binayı Karadeniz Başkurşunlu medresesi ile Darüşşifanın altında aramak icabeder. Bu kilisenin şeklini tamamen tesbit etmek imkânı elde edilememiştir. Justanyanüs dvrinde yapıldığı zikrolunur.

[36] *Lips manastırı* : Fatih ile Haseki arasında ve Halıcılar köşkü Sultan Selim medresesi yakinindedir. Halk arasında *Fanarî İsa camii* adı verilir. Fatih vakfiyesinde *Lis Manastırı* şeklinde yazılan binanın bu eser olmak ihtimali olduğu gibi Fatih camii, Kırkçeşme civarında mevcut (Libys) *Sekbanbaşı İbrahimağa mescidi* de mevzuubahs olabilir. Bu eser de Fatih devrinde camie tahvil olunmuştur.

[37] *Bovis forumu*: Aksaray'da Valde camii ve civarında olan bu Bizans meydanı, Hayvan pazarı olarak kullanıldığı için öküz forumu manasına Bovis forum'u adı verilmiştir.

[38] *Arkadius forumu* = *Avrat pazarı* : Cerrahpaşa camii geçildikten sonra üçüncü sokakta bulunan Arkadyüs sütunu kaidesi etrafında büyük bir meydan idi. Halen mevcut olan sütunun kaidesi bir evin bahçesinde bulunan büyük tarihî bir eserdir.

[39] *Konstantin surları* : 330 yılında Konstantin İstanbul'u merkez yaptığı için şehrin genişleyen hudutlarını surlarla tahdit etmek icap etmiştir. Bu surlar Haliç cihetinde Cibali kapusu civarından başlar. Dördüncü ve beşinci tepeler arasından geçerek Fatih civarında Atikali, Halıcılar köşkü ve Yenibahçe tarikile Altımermer'e çıkar, oradan İsakapusu tarikile Samatya yakininde denize inerdi.

[40] *Teodos surları* : Sahillerdeki duvarlar da bu noktalara kadar devam ederdi. Bu surların kara cihetinde beş kapusu vardı. 413 de Bizans şehri hudutlarının Teodos II devrinde genişletilmesi icap ettiğinden kara cihetinde Edirnekapusundan itibaren Yedikule'ye kadar gördüğümüz büyük surlar inşa edilmiştir. Bu surların arkadakilerine *Teodas,* öndekilerine *Sirus Konstantin* surları derler. Fakat bu surlar Hebdemon Velaherna mıntakasını hudutları içine almadan Fener üzerinden Halice inerdi.

[41] *Eksokiniyon* : Konstantin surları harıcında ve şehir muhafızı Got askerlerinin ikametleri için mevcut olan askerî kısma verilen isimdir. Teodos II bu sahayı şehir hudutları içine almıştır.

[42] *Velaherna* : Bugün Ayvansarayın üst tarafında görülen Bizans duvarlarının işgal ettiği sahadır ki Tekfûr sarayına kadar imtidat eder. Bu saha Teodas surlarile temdid edilmemiş idi. İstanbul'da Velakerna'lar namı verilen Ulah cinsinden ahalinin oturduğu mıntaka olduğundan bu nam ile yad edilmiştir. Bu civarda çok eskiden itibaren müstahkem saraylar inşa edilmiş ve Komnenler devrinde surlar içine alınmağa başlanmıştır.

yesinin daha eski oluşu, bu sistemin tebarüz etmesine meydan vermemiştir. Bir müstahkem şehir olması hasebile yolların sur kapularında nihayet bulması icap ettiği için teşa'ubî bir teazzuv vücut bulmuştur. Eski İstanbul'un bünyesinde esas bir cadde mevcuddur. Bu cadde teşa'up ederken daima ikişer kola ayrılmıştır.

İlk Bizans limanından başlayan anayol sonraları *Ogüsteon Forumu* adı verilen meydana geliyor ve oradan *Mese* [44] denilen tek damarla Beyazıda *Toru Forumu*na kadar devam ediyordu.

Toru Forumu Konstantin'in kurduğu büyük şehrin Kapitaliyle alâkadar bulunuyordu. Bu forumdan ayrılan iki anayoldan biri, Saraçhane tarikile Fatihe, diğeri Bovis forumuna (Aksaray) kadar imtidat ediyordu.

Fatihe vasıl olan şimal yolu bu noktadan itibaren ikiye ayrılıyor biri daha şimalde *Ayayani* [45] *kapusu*'na daha cenuptaki *Atali* [48] *kapusu*'na gidiyordu.

Bovis forumu'ndan çıkan diğer yol ise tek başına *Arkadiüs forumu*'ndan geçerek bugün *Gastriya* [49] *manastırı*, (İbrahim Paşa Camii) yanından geçerek biraz ötede İsa kapusunda nihayet buluyordu.

Bu büyük seyrüsefer güzergâhında mevcut diğer yollar bu ana caddeyi veya meydanları amuda yakın bir istikamette kesiyorsa da istikametleri sahile doğru idi. *Ogüsteon forumu Ayasofya* ile *Senato*, Mukaddes Saray kavsi ve miliyer arasında etrafı direkli ortasında *Jüstinyanus*'un sütunu bulunan bir meydan idi. *Ogüsteon* ile *Konstantin forumu* arasındaki direkli ve meydanda *miliyer* tabir olunan tak bulunan caddeye sadece *Mese* adı verilmişti.

Tori forumu'na *yakın bir mevkide amuda yakın bir istikamette Mese*'yi kesen Anayol *Makron Envolon* (uzun çarşı) ismini taşımakta idi.

Tori forumu şimalde *Kapitol* ve *Nemfeum Maksimum*, garpta *Diyakonisa* [50] *kilisesi* ile muhat bir meydan olup I inci Teodos I. sütunu ile bir ayazma

---

[43] *Hebdemon*: Velahernan'ın bulunduğu mevkie verilen bir isimdir ki bu isim daha şümullü bir ifade olarak telekki olunabilir.

[44] *Mese = Divanyolu*. Mese, cadde demektir. Ogüsteon meydanından Milyer'in altınbaşlayarak Konstantin forumunda nihayet bulan iki tarafı direkli bir cadde idi. Bugünkü divanyoluna muadil bir yoldu.

[45] *Ayayani kapısı = Porte St. jean* : Konstantin kara sularının Haliç cihetinden birinci kapısıydı. Bu kapıdan çıkan yol, 5 inci tepeye doğru uzanırdı.

[46] *Poliondrion kapısı* : Konstantin surlarının kara cihetinden ikinci kapısı olup Edirne kapusuna muadil idi. Bu sebeple Edirne kapusuna Porta Polyondrion adı verilmiştir.

[47] *Aya Saturnen kapısı* : Konstantin surlarının kara cihetinden üçüncü kapısı olup Bovis formundan başlayan caddenin nihayet noktasıdır. Bu kapı bugünkü Topkapı ve Mevlânekapıların muadilidir.

[48] *Atali kapısı* : Bovis forumun başlayan ve Balıklıya giden yolun üzerindeki bu kapı, Konstantin surlarının kara cihetinde 4 üncü kapısıdır.

[49] *Gastriya Manastırı = İsa kapusu* : Bu kapu Konstantin kapusunun 5 inci kapusudır. Bovis forumundan başlayarak Arkadyüs forumundan geçen Yaldızlı kapıya muadil İsa kapusunda nihayet bulan caddenin son noktasıdır. İbrahim paşa medresesi adı verilen binanın içinde hâlâ İsa kilisesinin bakiyesi mevcuttur. Bu civarda Gastirye manastırı adında bir kilise de vardır.

[50] *Diyakonissa kilisesi = Kalenderhane camii*: Şehzadebaşına doğru direkler arasının başlangıç noktasında Bozdoğan kemerine yakındır. 9 uncu asırda yapılmış bir Bizans kilisesidir. Fatih zamanında etrafına odalar yapılarak Kalenderhaneye tahvil olunmuştur. Bazı eserler de, Christ Akataliptos manastırı adına da rastladık.

mevcuttu. Bu forumdan başlayan *Mese Megalos* (Filadelfiyum) Saraçhane civarında bulunan *Amastriyanon forumu*'ndan geçerdi. Diğer bir cadde *Porta platea*' [51] dan başlayarak Vefa istikametinde çıkar, Valans su kemerlerinin altından geçerek bu meydana amuden vasıl olur ve Bovis meydanı vasıtasile Langa bostanlarının yerinde bulunan *Elöteriüs* limanına varırdı. Diğer mevcut büyük caddelerin isimlerini eldeki mehazlar zikretmiyorlar.

---

[51] *Porta Platea*: Unkapanı kapusunun eski adıdır. Buondelmönte tarafından tertip ve Banduri tarafından neşrolunan plânda *Porta Messa'ya* ve Z. Dolfin'de *Porta Piazza'ya*, Pusculus'de *Porta Platea*'ya tevafuk eden kapıdır. Bu isim bu arazinin düzlük bir mahal olmasından dolayı verilmiştir. Ortakapı Porta Messa ise, Haliç surlarının tam orta kapısı bulunmasındandır.

Fatih devrinde İstanbul tarihî haritasında gösterilen eserlerin mevzuuna ait

İŞARETLER

Yunan eserleri	(G.)
Roma eserleri	(R.)
Şarkî Roma eseri	(Ş. R.)
Bizans eserleri	(B.)
Mısır eseri	(Eg.)
Kilise	+
Havra	*
Lâtin eserleri	(L.)

Türk eserlerine işaret konmamıştır.

İstanbul'a Türkler'in girişi, ilk îmar, teşkilât ve iskân

1453 Milâdî 857 Hicrî yılında, elli günlük bir muharebeden sonra, 29 Mayıs Salı günü Bizans'a giren Türk'ler; şehri pek harap bulmuşlardı. İşgal esnasında şehirden kaçırılan hazinelerin, san'at eserlerinin, ilim ve irfan mahsullerinin, Avrupa rönesansında ne büyük roller oynadığı malûmdur. Bizans'a giren Türkler, şehrin tabii ve mahvolmıya yüz tutmuş tarihî güzelliklerinden başka bir şey elde edememişlerdi.

İstanbul'a giren Osmanlı Türk'leri, müstakbel hükûmet merkezleri olacak bu şehrin, hemen imarına başlamayı münasip görerek, şehre bir kadı ve subaşı tayin, yani idarî ve kazaî kuvvetleri teşkil ettikten sonra, şehrin asayişi ve sükûtü temin olunca, üçüncü tepe üzerinde bir saray (Eski Saray), ticaret ve ilim merkezleri kurmıya başladılar.

1454 yılında Fatih, İstanbul'u resmen idare merkezi yaptıktan sonra, nüfusu arttırmak için getirilen Anadolu ve Rumeli şehirleri halkı, ekseriyetle eski oturdukları mıntakaların isimlerini verdikleri mahallelerde yerleştiler. Bu suretle vücut bulan Türk mahallelerinin ihtiyacı olan dinî ve içtimaî müesseseler ya devlet veya zengin halk tarafından tesis ve inşa olundular.

Hazırladığımız haritada ilk önce Türk'lerin ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci tepeler ve civarını, ana caddeler etrafını işgal ettikleri, Marmara sahilinde Kumkapı, Langa, Samatya, Haliç cihetinde Fener ve Balat çukur mıntakalarını tercih etmedikleri görülüyor. Ayrıca Türk'lerin Eyüp, Haliç şimal sahili, Tophane, Beşiktaş ve Anadolu cihetinde Kadıköy, Üsküdar, Kuzguncuk ve civarında da yerleştikleri mevcut eserlerinden anlaşılmaktadır. İstanbul'da sür'atle artan Türk nüfusunun şehrin imarında çok mühim rol vardır. Bizans tarihinde şehrin kalabalık olduğu devirler 6 ıncı, 9 ve 11 inci asırlar ise de 18 ve 16 ıncı asırdaki nisbeti bulamamıştır.

Maksadımız, şu satırlarla Fatih devri haritasını izahtır. Bu sebeple şehrin inkişaf tarihine mufassalan girecek değiliz. Fatih asrında imara hizmet eden şahsiyetlerden isimlerini elde edebildiklerimizi alfabetik sırasiyle aşağıya dizmeği münasip gördük. Zamanla, daha bir çok şahsın ve eserlerinin yukarıda arzettiğimiz gibi tesbit edileceğine şüphe yoktur.

İSTANBULUN İMARINDA İSMİ TARİHE GEÇEN TÜRKLER

Adı	Lâkabı
	A
Ahmet	(Kethüda)
Ahmet	Kız
Ali	Alâeddin Fennarî zade (Ülemadan)
Ali	(Cerrahbaşı)
Ali	Fakih (Çoban)
Ayas	Üstat (mimar)
	B
Balaban ağa	(Sekbenbaşı)
Bayezit	Sarı (Ülemadan)
Beyazıt	(Sekbanbaşı)
	Ç
Çakır ağa	
	D
Davut	(Fatih devri meşaleci başısı)
Doğan	(Saraç)
	F
Ferhat	Hoca
	H
Hasan	Elhaç Seyyid (Topçubaşı)
Hayreddin	(Alemdar)
Hayreddin	Hoca (Fatihin hocası)
Hızır Bey	(İstanbulun ilk kadısı)
Hızır	(Kürkçü başı)
Hobyar	Hoca (Ülemadan)
Husrev	Molla Mehmet bin Feramez bin Ali
Hüsameddin	Tokadî
Hüseyin ağa	(Otakcıbaşı)
	İ
İbrahim Pş.	Çandarlı

Adı	Lâkabı
İlyas	(Kasap)
İlyas	(Kapıcı başı)
İlyas	(Topçubaşı)
İshak Pş.	
İskender ağa	(İhtisap ağası)

K

Kasım çavuş	
Kemaleddin	

M

Mahmut bin	Sinan (Başçı)
Mahmut Pş.	
Mehmet Ağa	(Şatırbaşı)
Mehmet	Aşkî (ricalden)
Mehmet bey	(Avcıbaşı)
Mehmet II.	Fatih Sultan
Mehmet	Hacı Küçük - Köçek?-
Mehmet Pş.	Karamanî (Nişancı)
Mehmet	Zeynî (Ruznameci)
Mirza baba	(Şeyh)
Muhiddin	Akbıyık
Muhiddin	Çelebi.
Muhiddin	Hacı (Ekmekçi başı)
Muhiddin	Hoca
Murat Pş.	
Mustafa ağa	(Çavuş)
Mustafa	(Muslahaddin (Kapıcıbaşı)
Musa	(Okcu)
Musa	Sarı

N

Nasuh	Sarı

S

Saadettin ağa	(Kazancıbaşı)
Selçuk	Hatûn
Sinan ağa	(Fatih camii bina emini)
Sinan	Atik (Fatih camii mimarı)
Sinan	Emin (Mutbak emini)
Sinan	Hoca (Samanemini)
Sinan	(Pirinççibaşı)
Sinan	Sohte
Sinan	(Ülemadan)

Adı	Lâkabı
Sinan	Yavuz (Miralem ağalarından)
Sinaneddin	Yusuf Pş.
Süleyman	Bâlâ (Topçubaşı)
Süleyman	(Şeyh)
	Ş
Şemseddin	Ahmet Molla Güranî (Şeyhülislâm)
Şücaeddin	(Mimar)
Şüca'	(Pehlivan)
Şüca'	Uzun (Fatihin şatırı)
	T
Timurtaş	Hacı
	V
Veliyeddin	Ülice baba
	Y
Yakup ağa	(Sekbanbaşı)
Yavedut	Sultan
Yıldız dede	
Yusuf	Balî (Fennarî zade)
Yusuf	Kıllı (Fatihin şatırı)
Yusuf	Uzun (Çoban)

Fatih Devrinde İstanbul,

(1453 - 1481)

TARİHÎ HARİTASINDA GÖSTERİLEN ESERLER

Türkçe adları	Fransızca adları
1 — Yeni sarayın kuleli iç kapısı [52]	
2 — Kubbe altı ve mescit	
3 — Arzodası	
5 — Ağalar camii	
6 — Çinilikköşk	
7 — Demirkapı	
8 — Ayazma; Ayaterapon + (B.)	Hagiasma de St. Therapon
9 — Yeni sarayın dış suru	
10 — Babıhümayun	
11 — Sent İren Kilisesi + (B.)	Egl. de Ste. İréne
12 — Gotlar sütunu (R.) [53]	Col. de Claude le Gothique
13 — Sen Dimitriyüs kilisesi + (B.)	Ruines de St. Demetrius
14 — Sarnıç (B.)	Cit.
15 — Arkadyüs hamamları harabesi [54] (Ş. R.)	Les ruines des bains d'Arcadius
16 — Ayia Hodikitriya kilisesi harabesi [55] + (B.)	Ste. Marie Hodighitria
17 — Otlukkapı	

[52] *Yeni saray* : 1467 de Fatih'in emrile, Sarayburnu zeytinlik nüzhetgâhında inşasına başlanan saraya bugün Topkapı sarayı adı verilmektedir. Eskiden sahilde, Topkapu Porta St. Barbe'da mevcut olan ahşap saraya verilen bu isim, Abdülaziz'in zamanında yandığından yukardaki yeni saraya alem olmuştur. Bu sraya yeni saray adı verilmesine gelince, İstanbul'da Fatih'in yaptırdığı Bayezit sarayından sonra inşa edilmesindendir.

[53] *Gotlar Sütunu* : Sarayburnunda zeytinlik tenezzühgâhında 15 metre yüksekliğinde granitten korent başlıklı bir sütun vardır. Bu sütun Gotlara galebesinin bir hatırası olmak üzere İmparator Klot II tarafından (270 Milâttan sonra) rekzedilmiştir.

[54] *Arkadyüs Hamamları* : 25 yıl önce Gülhane parkı tanzim edilirken bulunan temeller ve bodrumlara hâlâ eski eserler müzesi altında ve park içinde rastlamak mümkündür. Bu harabelerin Arkadyüs'ün meşhur hamamlarına ait olduğu tahmin edilmektedir.

[55] *Aya Hodiktirya kilisesi* : Ahırkapı fenerinin civarında, Gülhane hastahanesine yakın tren yolunun altına tesadüf edenb u kilisenin mevkii 1920 de tespit olunabilmiştir. 453 yılında İmparatoriçe Pülşeri tarafından tesis olunmuş, çok mukaddes bir kilişe idi.

Türkçe adları	Fransızca adları
18 — Cankurtaran mescidi [56]	
19 — Fener kulesi (B.) [57]	
20 — Bukoleon sarayı harabesi (B.)	Palais de Boucoleon
21 — Sergios ve Baküs kilisesi + (B.)	Egl. des Sts. Serges et Bacchus
22 — Ayia Anastasia [58] + (B.)	Egl. de Ste. Anastasie
23 — Konstantin Porfirojenet dikili taşı (B.)	Obelisque Muré
24 — Yılanlı sütun (G. - R.)	Col. Serpentine
25 — Teodos sütunu (Tutmozis III obeliski) (Eg.) (Ş.R.)	Obelisque de Théodose
26 — Mukaddes saraya ait bir bodrum (B.)	
27 — Filoksenos sarnıcı (R.)	Cit. de Philoxene
28 — Eşrefiye sokağı sarnıcı (B.)	Cit.
29 — Elçi hanı - Balyüz hanı	
30 — Konstantin sütunu = Çenberli taş (R.)	Col. de Constantin le Grand.
31 — Dikilitaş çarşısı [59]	
32 — Pul darphanesi [60]	
33 — Meşruta evler	
34 — Bozahane	
35 — Yerebatan sarnıcı = Mazilica sarnıcı (B.)	Cit. Basilique
36 — Kemer denilen tak = Millier [61] (R.)	Milliaire d'Or
37 — Ayasofya yeni çarşısı	
38 — Ste. Mari Halkopretia kilisesi + (B.)	Egl. de Ste. Marie Chalcopratiéne.

[56] *Cankurtaran mescidi*: Bu mescid Fatih devri Topcubaşılarından Elhaç Seyyit Hasan Ağa'nın eseridir. Bu mahalleye Şadırvan dahi denilir. Ahırkapu civarına düşen bu sahil mahallesine verilen Cankurtaran adı çok dikkate şayandır. Burada denizde olacak kazalara karşı bir tahlisiye istasyonu mevcut olması akla çok yakın görünüyor. Buna ait araştırmalarla mühim bir ictimaî yardım müessesemizi meydana çıkarabiliriz.

[57] *Fener kulesi*: Bizanslıların muhabere için kullandıkları kulelerden biridir.

[58] *Aya Anastasya* : Sokullu Mehmet Paşa camii civarında ve Kadırganın üstünde olup Kiliseden hiç bir iz kalmamıştır.

[59] *Dikilitaş Çarşısı*: Çenberlitaşın diğer bir ismidir. Tavuk pazarı dahi denilir. Burada Fatihin müteaddit dükkânlardan mürekkep bir çarşı ve meşruta evleri vardır.

[60] *Pul darphanesi* : Osmanlı Türklerinde âdî, mangır para darbetmeğe mahsus darphane, kıymetli meskûkât basan yerlerden ayrı ve dikilitaş çarşısında idi. Halen yerini ve şeklini tesbit edemedik.

[61] *Miliyer* : Ayasofyada Ogüsteon meydanında Tori forumuna giden Mesenin başlangıç noktası idi. Şehirden mesafeler, bu noktadan itibaren sayılırdı. Meselâ Hebdomon mıntakası Miliyer'den 7 Miliyar mesafede idi.

Türkçe adları	Fransızca adları
39 — Halkopretia çarşısı-Bakırcılar çarşısı Sûk - u - Nuhasin? [62]	
40 — Aya Sofya + (B.)	Ste. Sophie.
41 — Eski Ayasofya çarşısı ve ilk Aya Sofya minaresi	
42 — Aya Sofya mahallesi (Meşruta evler) [63]	
43 — Adliye sarayı = Manyora sarayı (Ş. R.) [64]	Palais de Sénat = Palais de Magnora
44 — Mukaddes sarayın mevkii (Ş. R. ve B. [65]	
45 — Elvanoğlu mescidi	
46 — Elvanoğlu mescidi mahallesi, meşruta evleri ve çarşısı	
47 — Eski Bizans limanı [66]	Port de Byzance = Port Eugene = Port Prosphorianus
48 — Gümrük kapanı	
49 — Kireç iskelesi mescidi [67]	
50 — Ağaç pazarı [68]	

[62] *Suku nuhasin* : Fatih Vakfiyesinde mevcut Bakırcılar çarşısı, bugün mevcut olan Bayeziddeki çarşı değildir. Vakfiyeye göre yahudi kilisesi civarında olduğu kayıt edilen çarşı, bu tarife göre Yenicamideki havranın yakininde olması icabeder. Fakat o civarda böyle bir çarşı bulunduğuna dair bir kayda hiç bir yerde rastlamadık. Fakat Türkler İstanbul'u aldıkları sırada *Halkoppretiya* çarşısı adile bir Bakırcılar mıntakası vardı. Tarihî an'anelere göre içtimaî hayat devam ettiğinden buradaki kilise sonraları havra haline kalbedilmiş ve yahudi kilisesi namı da verilmiş olması ihtimalden uzak değildir.

[63] *Aya Sofya'ya bitişik evler*: Fatih vakfiyesinden öğrendiğimize göre Fatih Mehmet II Aya Sofya'nın şimal ve şark cephelerine meşruta evler inşa ettirmiştir. Selim II devrinde Ayasofya'nın tamiri ve etrafının istimlâki sırasında bu evler Sinanın emrile tamamen yıkılmıştır.

[64] *Adliye sarayı*: Ayasofya'nın yanında inşa edilmiş ve Bizans'ın en eski hükûmet binalarından olan bu eserin yerine inşa edilen bina Aziz zamanında kurulan ilk Darülfünun ve meclisi meb'usanı mütcakip, Adliye sarayına tahsis edilmişti. Bizanslılar bu saraya *Manyora* sarayı veya *Senato* derlerdi. Önünde İmperator Arkadyüs'ün karısı Odoksiy a'nın heykeli vardı. 1937-1938 de bu sahada İstanbul *Fransız Arkeoloji Enstitüsü* tarafından yapılan sondajlar iyi neticeler vermiştir.

[65] *Mukaddes sarayın mevkii*: 5-6 yıldanberi İngilizler tarafından hafriyat ile bir çok kısımları bulunan bu saray Türklerin Bizansı fethinden önce mahvolmuştu. Halen bu civarda bir çok bodrumları mevcuttur.

[66] *Eski Bizans limanı = Port de Byzance*: Sirkeci'de yalı köşkü adı verilen saha ve civarı ilk Bizans şehrinin limanı idi. Buranın surları içeri doğru bir kavis yaptığından tarihte Sarayburnu bir çıkıntı halinde görülürdü. Bugün gerek bogaz akıntısının getirdiği toprak, gerek şehrin tevsii bu sahanın dolmasına sebep olduğundan surlar sahilden vasatî 50 metre geride kalmıştır.

[67] *Kireç iskelesi mescidi*: Bahçe kapısı haricinde, deniz kenarında gümrükkapanı civarında Kireç iskelesi namı verilen mahalde Fatih devrinde yapılmış bir mescit vardı. Bu mescit bugün mevcut değildir.

[68] *Ağaçpazarı* : Bahçekapısı haricindeki geniş saha, doksan yıl önceye kadar odun anbarlarile dolu idi. İstanbul'un bütün odunu buradan sahile çıkarılırdı. Fatih'in vak-

Türkçe adları	Fransızca adları
51 — Gümrük önü mescidi	
52 — St. Mark kapısı [69]	Poterne de St. Marc
53 — Yahudi kilisesi ve Arpacılar camii civarı [70]	
54 — Yıldız hamamı (Çıfıt hamamı) [71]	
55 — Hobyar camii [72]	
56 — Kürkçü hanı	
57 — Hanı sultanı (Bey Kervansarayı) [73]	
58 — Mahmut Paşa hamamı	
59 — Mahmut Paşa çarşısı	
60 —Çarşı ve sandal bedesteni civarındaki dükânlar	
61 — Mahmut Paşa mahkemesi ve mektebi [74]	
62 — Mahmut Paşa camii	
63 — Mahmut Paşa çeşmesi	
64 — Mahmut Paşa türbesi	
65 — Mahmut Paşa medresesi	
66 — Servi mescidi	
67 — Bedesten civarı dükkânları	
68 — Bedesten	
69 — Bit pazarı	
70 — Bodrum kervansarayı	

fiyesinde *Ağaçpazarı* adı verilen sahilde mevcut saha odun anbarlarının bulunduğu yerden başka bir hal değildir.

[69] *St. Mark Kapısı* : Bu kapının çıfıt kapısı olmak ihtimali vardır.

[70] *Yahudi kilisesi* : Bahçekapıda bugün Eğe lokantası namile anılan, hemen heyeti umumiyesile hiç bozulmadan kalmış ve Bizans tonozlarile örtülmüş olan bina bir havradan başka bir şey değildir. Fatih vakfiyesinde gördüğümüz yahudi kilisesinin bu bina olması ilk önce akla geliyor. Fakat Suk-u nuhasin ile, olan alâkasından dolayı bu civarda Bakırcılar çarşısı diye bir çarşı bulamadığımızdan tereddüde düşmek mümkündür.

[71] *Yıldız hamamı* : Bu hamama Evliya Çelebi *Çıfıt hamamı* adını vermiştir. Çünkü bu civar mahallelerine ve yakinindeki kapıya Çıfıt kapısı denilir. Bahçekapıda dördüncü vakıf hanının karşısında, sokak içindedir. Hadikatülcevami Necmeddin adında birinin bu hamam külhanında metfun olduğunu bu sebeple hamam civarında bir dergâh vücuda getirildiğini, bu hamamın bir kurnasında yıkanan hasta çocukların şifa bulduklarını yazar. Bu hamamın yanındaki dergâhta mevcut mescit ile bu hamama Yıldız Dede hamamı denilir. Yıldız Dede Fatih ile gelen askerlerden biridir.

[72] *Hobyar camii* : Sultanhamamında, Büyük postahane arkasındadır. Fatih devri büyüklerinden Hoca Hobyar tarafından 878 hicrî senesinde inşa ettirilmiştir. zamanla harap olduğundan Büyük postahane yapılırken tamamen tamir edilerek yeniden ihya edilmiştir.

[73] *Beykervansarayı* (Hanı Sultani) : Dayehatun mahallesinde yani, Sultanhamamının üst kısmında Kürkçüler hanının civarında idi. Bugün mevcut değildir. 98 bap höcre ile etrafında 42 bap dükkân olduğunu *Fatih vakfiyesi* zikrediyor.

[74] *Mahmut Paşa mahkemesi ve mektebi* : Bu eserler bugün mevcut değildir. Mahmut Paşa camii ile Nuruosmaniye Kütüphanesi arasında ve cami avlusunda imiş.

Türkçe adları	Fransızca adları
71 — Bodrum kervansarayı mescidi	
72 — Ayazma (Bi'ri Şem'un) + [75]	
73 — Darphane [76]	
74 — Darphane içindeki tak (Ş.R.) [77]	
75 — Sekbanbaşı Yakupağa mahallesinde meşruta evler	Arc. Triomphal de Théodose
76 — Darphane çarşısı	
77 — Darphane mescidi	
78 — Sekbanbaşı Yakup ağa mescidi	
79 — Eski saray Bayezit kapısı [78] (Cenup kapısı)	
80 — Eski saray	
81 — Eski saray şark kapısı	
82 — Nişancı Mehmet paşa camii ve türbesi	
83 — Nişancı Mehmet Paşa hamamı	
84 — Aya Kiryaki kilisesi + (B.)	Egl. de Ste Kyriaké
85 — Asperans kilisesi + (B.)	Egl. de N-D
86 — Aya Todori kilisesi +	Egl. de Ste Théodore
87 — Bodrum camii ve sarnıcı +	Monastère de Myrlaion et Cit.
88 — Balaban Ağa mescidi +	Mausolée Byzantin
89 — Acemi Oğlanlar kışlası Beylik dükkânları (Eski direkler arası) [79]	
90 — Kalenderhane	
91 — Kalenderhane camii (B.)	Monastère de Christ Akataliptos
92 — Bozdoğan kemeri (R.)	Aqueduc de Valens
93 — Vefa kilise Mollagürani camii + (B.)	Egl. de St. Théodore?
94 — Vefa kilise camii medrese odaları +	
95 — Şeyh Vefazade camii	

[75] *Biri Şem'un* : Bayezit camii dış avlusu duvarları yıkılmadan önce, Bayezit tramvaylarının dönüm noktasında ve içine merdivenle inilen bir ayazma imiş. 80 yıl önce bu sahanın açılması esnasında ayazma kapatılarak meydana ilâve edilmiştir.

[76] *Darphane* : Bayezid'den Laleli'ye doğru giden Aksaray caddesinin cenup kısmında simkeşhane adile anılan binanın yerinde Fatih tarafından yaptırılmış para darphanesi ile cami

[77] *Darphane içindeki tak* : Simkeşhane avlusunda bulunan temeller Aya Sofya'da Miliyer'den başlayarak Tori forumuna gelen Mese'nin altından geçtiği büyük Teodos takna ait bakiyeleridir. Bugün mevcut olan simkeşhane 18 inci asır eserlerindendir.

[78] *Eski Saray Bayezit kapısı* : Fatih'in 1453 yılında yaptırdığı ahşap sarayın Bayezit meydanı tarafına açılan büyük kapısının ilk isminin ne olduğu mal-m değildir. Bu sebeple sonraları kullanılan Bayezit kapısı adının önüne, istifham işaretini koymak mecburiyetini duyduk.

[79] *Acemi Oğlanlar Kışlası ve Beylik dükkânlar* : Bugün Şehzade camii ile Balabanağa Mescidi arasında hamamı mevcut olan Acemi Oğlanlar kışlası önünde Fatih vakfına ait beylik

Türkçe adları	Fransızca adları
96 — Şeyh Vefazade medresesi	
97 — Şeyh Vefazade hamamı	
98 — Sarı Beyazıt camii	
99 — Üstat Ayas çarşısı [80]	
100 — Sekban başı mescidi + (B.)	Monastère du Christ de Martha
101 — Atik İbrahim Paşa camii [81]	
102 — Atik İbrahim Paşa mektebi ve medresesi	
103 — Harratlar çarşısı [82]	
104 — Yemiş kapanı hanı [83]	
105 — Tahta kale hamamı	
106 — Balıkpazarı çarşısı	
107 — Odun kapısı çarşısı ve bozahane	
108 — Hacı Timurtaş mescidi	
109 — Odun kapısında evler ve dükkânlar	
110 — Hanı Sultanî	
111 — Sarı Timurcu mahallesi evler ve dükkânlar	
112 — Mumhaneler ve evler	
113 — Azablar hamamı	
114 — Sabunhane	
115 — Müteferrik binalar ve mahzenler	
116 — Sporcu tekkesi (Pehlivan Şuca tekkesi)	
117 — Hacıkadın camii	
118 — Unkapanı çarşısı ve evler	
119 — Zeyrek kilise camii, medrese odadaları [84] + (B.)	Monastère du St. Sauveur Pantocrator
120 — Zeyrek kilise camii + (B.)	
121 — Meşruta evler	
122 — Şeyh Süleyman mescidi	

dükkânların yerinde, eski direkler arası çarşısı dükkânları vardır. Bu çarşı, Nevşehirli Damat İbrahim paşanın esererinden olup Fatihin bu vakfının yeniden ve imarından başka bir şey de-İbahim Paşanın eserlerinden olup, Fatih vakfının imarından başka bir şey değildir. Vakfiyeye göre 35 dükkândır.

[80] *Üstad Ayas Çarşısı*: Fatih saraçlar çarşısı mevkiine yakın Üstad Ayas camii sırasında rastladığımız kârgir dükkânlar bu çarşının bakiyesidir.

[81] *Atik İbrahim paşa hamamı*: Uzun çarşıda 883 hicrî tarihinde yaptırttığı cami, medrese ve çeşmeden başka Bayezit II devrinde Üstat Ayas çarşısında bir de hamam inşa ettirmiş olan İbrahim paşa Çandarlı Halil paşanın oğludur. 905 hicride ölmüştür.

[82] *Harratlar çarşısı* : Fatih devrinde kâatçılar çarşısı, Uzun çarşının aşağı kısmında, Tahtakale civarında tesis edilmiştir.

[83] *Yemiş kapanı hanı*: Bugünkü Balkapanı hanı olmak ihtimali vardır. Çünkü bu hanın bazı kısımları Fatih devri eserlerindendir.

Türkçe adları	Fransızca adları
123 — Eski imaret camii + (B.)	Monastère du St. Sauveur Pantepopte
124 — Eski imaret camii medrese odaları	
125 — Bıçakçı camii	
126 — İbnimeddas camii	
127 — Gül camii [85] (B.)	Egl. de Ste. Théodosie
128 — Aya Yorgi kilisesi + (B.)	Egl. de St. Georges
129 — Ermeni kilisesi + (B.)	Egl. de N. D. la Cousolatrice
130 — Tahta minare camii	
131 — Balat kapısı hamamı	
132 — Küngoz kapısı çarşısı	
133 — Küngoz kapısı meşruta evler	
134 — Sellahhane [86]	
135 — Molla Aşkı camii	
136 — Rum kilisesi + (B.)	Egl. de St. Demetrius Canabos
137 — Atik Koca Mustafa Paşa camii	Egl. des St. Pierre et Marc
138 — Toklu Dede mescidi [87] + (B.)	Egl. de Ste. Thécla
139 — Velaharne kilisesi ve ayazması [88] + (B.)	Egl. de Bla-chernes
140 — Merdivenli yol [89]	
141 — Anema hapishanesi [90] (B.)	Tour D'Anemas
142 — Velaharne sarayı [91]	Palais des Bla-chernes
143 — Meryem ana kilise + (B.)	Egl. de la Ste Vierge de Souda
144 — Avcıbaşı Mehmet Bey camii [92]	
145 — Ebu Şa'be türbesi	

[84] *Zeyrek medrese odaları* : Pontakrator kilisesi Molla Zeyrek adile camie çevrilince mihrap cephesindeki manastır odaları da kilisenin müştemilâtından olduğu iuçin bu camiye ilâve olunarak medrese olarak kullanılmıştır. Bu odalar bir sıraya, üstleri tonozlu idi. Bir kısmı hâlâ mevcuttur.

[85] *Gül camii* : Bucam i Ayakapısındadır. 8 inci asırda mevcut olan kilise putkırıcıları fırtınasında katledilen Teodosya namındaki kadın adile o tarihlerden itibaren anılageldi. Türkler, Bizanslıların verdikleri solmayan gül namına izafeten Gül camii adını verdiler ve Selim III devrinde camie tahvil olundu. Daha önce tersane deposu olarak kullanıldı. Büyük ve yüksek bir binadır.

[86] *Salhane* : Fatih vakfiyesine göre mezbaha şehir harıcında ve denize yakın olmak üzere Küngoz kapısı dışında inşa edilmiştir. Bu civarda 30-40 yıl önceye kadar hayvan kesmeğe mahsus bir yermevcut imiş. Hattâ bulunduğu sokağın eski adı mezbaha sokağıdır.

[87] *Toklu dede mescidi* : Ayvansaray surunun iç tarafındadır. Bugün mihrabı ile bir duvarı kalmıştır. 8 inci asırdan önce inşa edilmiş ve 11 inci asırda tekrar ihya edilmiştir. İstanbul'un fethinde Toklu İbrahim dede tarafından mescide tahvil olunmuştur.

[88] *Velaherna Ayazması* : Ayvansaray surunun içinde ve İvaz efendi camiine giden yokuşun kenarındadır. Bugün mevcut olan ayazma eski Velaharne kilisesinden kalan yegâne hatıradır. Ve üstüne yeni bir kilise yapılmıştır.

[89] *Merdivenli yol* : İvaz efendi camii ve Hançerli hamam seddini, Velaherna ayazmasile birleştiren ve hâlâ gayrı muntazam surette mevcut olan yola verilen isimdir.

[90] *Anema kulesi* : İvaz efendi camii avlusuna bitişiktir ve içerisine bu avludan girilebilir. Bizanslıların en korkunç hapishanelerinden biri olan bu bodrumlar ile yanındaki İsak Angelos burnu ensağlam Bizans eserlerindendir.

Türkçe adları	Fransızca adları
146 — Tekfur sarayı [93] (B.B.)	Palais de Constantin Porphyrogénete
147 — Ka'riye kilisesi [94] + (B.)	Monastère du St. Sauveur Chora
148 — Aya Yorgi kilisesi [95] (G.)	(Bu kilisenin tarihi daha yenidir)
149 — Aya Yorgi kilisesi [96] + (B.)	Egl. de St. Georges
150 — Muhittin Çelebi camii	
151 — Aya Dimitri kilisesi + (B.)	Egl. de St. Démétre
152 — Odalar mescidi [97] (B.) +	Egl. de la Ste. Vierge du Rosaire
153 — Kasım Ağa camii (B.) +	Egl. de St. Marie de Cople
154 — Sarnıç (B.)	Cit. D'Aetius
155 — Aspar açık sarnıcı (Ş. R.)	Cit. D'Aspar
156 — Ahmet Paşa mescidi + (B.)	Monastère de Et. Jean-Baptiste Troullos
157 — Bonos Sarnıcı (Selimiye Çukur Bostan) (Ş. R.)	Citerne de Bonus
158 — Sarnıç (B.)	Citerne de Pulcherie
159 — Akseki camii	
160 — Fatih Irgatlar hamamı [98]	
161 — Pazârı Sultanî [99]	
162 — Darüttalim [100]	
163 — Fatih camii Akdeniz ciheti tetümmeleri	
164 — Fatih camii Akdeniz ciheti kur-	

[91] *Velaharne Sarayı*: Tekfür sarayından Ayvansaray ve Fenerin üstlerine kadar devam eden sahada mevcut iken bugün bazı duvarları kalmış bulunan saraya verilen isimdir. Komnenler devrinde inşa edilmeğe başlanmıştır. Büyük saray gibi müteaddit dairelerden ve inşaattan mürekkepti.

[92] *Avcıbaşı Mehmet bey camii*: Bugün temamen harap olmuştur. Camiin bulunduğu sokağınadı ile mihrap duvarı en son yadigârıdır.

[93] *Tekfür sarayı*: Edirnekapı ile Eğrikapı arasında yüksek kendi ismile anılan mahalde mevcut olan binadır. Mahkeme kulesi denilen sur parçasına dayanır. Bu büyük bina bir merasim dairesinden başka bir şey değildir.

[94] *Kariye kilisesi*: Edirnekapı caddesinden Fenere inen sokağın üstünde bulunan büyük kilisedir. Jüstinyanüs, Marya Dükas, Teodor Metohit tarafından tamir ettirilmiş olup inşa tarihi malûm değildir. İçinde fevkalâde kıymetli mozayikler vardır. Bayezid II devrinde Atik Ali Paşa tarafından camiye tahvil olunmuştur.

[95] *Aya Yorgi kilisesi*: Bu kilisenin Osmanlı Türkleri İstanbul'u aldıktan sonra inşa olunduğunu tahmin ediyorum. Bu kilise Edirne kapusunun hemen solunda Mihrimah camiinin mukabilindedir.

[96] Aya Yorgi kilisesi yerine Mihrimah camii yapılmıştır.

[97] *Odalar mescidi*: Edirne kapusunda Kariye camiine karşı, Aspar açık sarnıcının civarında yangın yerindedir. Eski ismi *Panaiya Stigmati Kilisesi*'dir. Kemankeş Mustafa Paşa tarafından camie çevrilmiştir. 1936 da müzeler tarafından yapılan hafriyat neticesinde altındaki odalar açılmıştır.

[98] *Fatih Igatlar hamamı* : Fatih Malta çarşısında Şekerci hanının arkasındaki boş arsada inşa edilmiş iken 40-50 yıl önce yıktırılmış bir hamamdır. Fatih devrinde, Fatih tarafından camiden önce yaptırılmış bir bina idi.

[99] *Pazârı Sultanî* : *Fatih vakfiyesi*'ne göre cami heyetini çerçeveleyen bir çarşı bulunduğundan, bugünkü Malta çarşısında ve araçlar çarşısının Tophaneye mukabil köşesinde 286 bap dükkân 32 bap höcreden mürekkep büyük bir çarşının mevcudiyeti icabetmektedir.

Türkçe adları	Fransızca adları
şunlu medreseleri	
165 — Fatih camii	
166 — Fatih Mehmet, Gülbahar Sultan türbeleri	
167 — Fatih camii Karadeniz ciheti kurşunlu medreseleri [101]	
168 — Fatih camii Karadeniz ciheti tetümmeleri	
169 — Fatih Darrüşifası	
170 — Tabhane medresesi ve imaret	
171 — Misafirhane	
172 — Kervansaray	
173 — Yar Hisar camii [102]	
174 — Saraçlar çarşısı	
175 — Saraçlar çarşısı mescidi	
176 — Canalıcı kilisesi [103] + (B.)	
177 — Üstad Ayas camii	
178 — Kıztaşı (Ş. R.)	Colonne de Marcien
179 — Sarnıç	
180 — Kazasker dolabı çarşısı ve hamamı [104]	
181 — Fenarî İsa camii (Lis Manastırı) + (B.)	Monastère de Lips
182 — Aya Nikola kilisesi +	Egl. de St. Nicolas
183 — Bayazıt Ağa camii	
184 — Manastır mescidi + (B.)	Monastère des Stes. Menodora Metrodora et Théodora
185 — Şehremini camii	
186 — Deniz Apdal denilen mezar	
187 — Mimar Şecaattin camii	
188 — Saraç Doğan camii	
189 — Molla Güranî camii	
190 — Mokyos açık sarnıcı (Altı mermer çukur bostanı) (Ş. R.)	Citerne de St. Mocius

[100] *Darüttalim* : Büyük kubbeli bir bina oulp, bugünkü Boyacılar kapısı yanındaki kahvelerin içinde görülen harabenin yerinde idi.

[101] *Karadeniz medresesi ve Bizans sarnıcı* : Karadeniz orta medreselerinin altında bulunan şarnıç hakkında, Fatih camii üzerine yaptığımız neşriyatta geniş mal-mat mevcuttur.

[102] *Yarhisar camii* : Banisi Fatih ve Bayezid II devirlerinde yaşamış ve 906 hicrîde ölmüşolan Muslahettin Mustafa' dır. Fatih, Eski imaret ile Çarşanba arasındadır. Yanında medresesi de vardır. ugün çok harap ve metrük bir haldedir. Tek kubbeli bir camidir. İki ufak kubbeli 3 direkli bir son cemaat yeri vardır.

[103] *Canalıcı kilisesi*: Fatih Saraçlar çarşısının cenup köşesinde ve bugünkü Dülgerzade camii yerinde idi. Bu binanın Liybs manastırı olarak gösterildiği de vaki ise de *Fatih vakfiyesi*-

Türkçe adları	Fransızca adları
191 — Tarsuslu camii	
192 — Uzun Yusuf camii	
193 — Balâ mescidi.	
194 — Koca Mustafa Paşa camii + (B.)	Monastère de St. André
195 — Ali Fakih camii	
196 — Belgrad kapısı kilisesi + (B.)	(Egl. de N.-D de Belgrade
197 — Yedikule mescidi	
198 — Yedikule Hisarı	
199 — Mermer kule (Ş. R.)	Tour de Marbre
200 — Aya Studiyon kilisesi, Imrahur camii) [105] + (Ş. R.)	Monastère de St. Jean - Babtiste Stoudios
201 — Konstantin kilisesi + (B.)	Egl. de St. Constantin
202 — Aya Nikola kilisesi (B.)	Egl. de St. Nicolas
203 — Ermeni kilisesi (B.)	Egl. de l'Ascension
204 — Rum kilisesi (B.)	Egl. de St. Mévos
205 — Sen Jorj kilisesi (B.)	Egl. de St. Georges des Cypres
206 — Sulu Manastır kilisesi (B.)	Monastère de St. Marie Periv lepte
207 — Sancaktar mescidi + (B.)	Monastère de Gastria
208 — Etyemez tekkesi	
209 — İsa kapısı mescidi (R.)	Porta Antiquikisima (Porte d'orée)
210 — Davud Paşa iskelesi hamamı	
211 — Arkadyüs forumu ve sütunu (Ş.R.)	Forum et Colonne d'Arcadius
212 — Hindiler dergâhı	
213 — Murad Paşa medresesi	
214 — Murad Paşa camii ve medresesi	
215 — Aksaray - Bovis forumu (Ş. R.)	Forum du Boeuf
216 — Langa limanı	Port d'Eleuthére (Port Théodose)
217 — Otak meydanı [106] (Sur harici Eyüp ciheti)	
218 — Çayır başı camii	
219 — Yavedut Sultanda meşruta bostanlar	
220 — Yavedut Sultan tekke ve camii	
221 — Dabağhane ve kirişhane	
222 — Balçık tekkesi	

nin tariflerine göre bueserin bu mevkide olduğu muhakkaktır.

[104] *Kadıasker dolabı çarşısı*: Fatih Saraçlar çarşısının cenubuna verilen isim olduğu vakfiyedeki kayıtlara göre tahmin edilebilir.

[105] *Aya Stüdiyon = İmrahor camii*: Bayezid II devrinde Mirahur İlyas Bey tarafından camiye çevrilmiştir. Samatya ile arlı kapı arasında sokak içinde, Bazilika şeklinde harap bir binadır. 5 inci asırda inşa edilmiş ve bir çok tamirler görmüştür. Yakininde bir de sarnıç vardır.

Türkçe adları	Fransızca adları
223 — Sofular camii	
224 — Zal Paşa civarında dükkânlar	
225 — Sinanettin Yusuf Paşa zaviyesi.	
226 — Eyüp çarşısında dükkânlar	
227 — Furun	
228 — İmaret	
229 — Oyuncakçılarda dükkânlar	
230 — Eyüp camii	
231 — Eyüp'te Hazreti Halid türbesi	
232 — Eyüp hamamı	
233 — Meşrute evler ve dükkânlar	
234 — Meşrute bostanlar	
235 — Hamam	
236 — Kasım Çavuş camii	
237 — Ülice Baba mescidi	
238 — Ok Meydanı tekkesi (Okçular kulübü) [107]	
239 — Divanhane mescidi	
240 — Tahta Kadı mescidi	
241 — Okçu Musa camii (Galata)	
242 — Arap camii [108] (D.)	Egl. des St. Paul et Dominique
243 — Kürkçü Hızır mescidi	
245 — Dükkânlar	
246 — Kürkçü kapısı dükkânları	
247 — Yağ Kapanı civarında dükkânlar	
248 — Galata bedesteni	
249 — Balıkpazarı dükkânları	
250 — Balıkpazarında meşrute evler ve mahzenler	
251 — Karaköy civarında dükkânlar ve evler	
252 — Aya Yorgi kilisesine muttasıl bezirhane	
253 — Bereket Zade camii	
254 — Aya Yorgi kilisesi + (D.)	Egl. de St. Georges
255 — Bozahane	
256 — Kulebidi civarında meşrute evler	

[106] *Otak meydanı*: Fatih'in İstanbul'u zaptı sırasında karargâh ittihaz edilen sahaya verilen isimdir ki Otakcıların üstüne ve Eğri kapının haricine şamildir. Sonraları burada çadır kuup at oynatmak ve spor yapmak âdet olmuştur.

[107] *Okmeydanı tekkesi* (Okcular kulübü) : Hasköy ve Kasımpaşa'nın sırtlarına verilen isimdir. İstanbul muhasarasında Zağanos Paşa' nın ordugâhını kurduğu gibi, Fatih tarafından spor sahası olarak tescil ile vakfedilmiştir.

Türkçe adları	Fransızca adları
257 — Galata kulesi	Tour de Christ
258 — Karaköy pazarı	
259 — Dükkânlar	
261 — Burgos burcu (Kurşunlu mahzen) [109] (D.)	Tour de Galata
262 — Kasap dükânları adı verilen dükkânlar	
263 — Kasap dükkânları adı verilen dükkânlar	
264 — Karaköy camii	
265 — Dükkânlar	
266 — Eski lonca civarı	
267 — Dükânlar, evler, mahzenler	
268 — Dükkânlar, mahzenler, evler	
269 — San Benito kilisesi + (D.)	Egl. de St. Benoit
270 — Tophane hamamı	
271 — Müteferrik dükkânlar	
272 — Tophane kapısında meşrute evler	
273 — Tophane kapısı camii	
274 — Tophaneye dahil binalardan [110]	
275 — Tophane	
276 — Amiral sarayı	
277 — Rumeli Hisarında dükkânlar	
278 — Rumeli Hisarı çeşmesi	
279 — Sellahhane	
280 — Halil Paşa kulesi	
281 — Saruca Paşa kulesi	
282 — Sarnıç	
283 — Çeşmeler (3 tanedir.)	
284 — Rumeli Hisarı camii	
285 — Zağanos Paşa kulesi	
286 — Şehsuvar camii	
287 — Yenicami	
288 — Yatağan camii ve hamamı	
289 — Kumrulu mesçid	

[108] *Arap camii* : Galatada Perşenbe pazarındadır. 715 yılında araplar tarafından cami olarak yapılmış ve sonraları bir çok tadilât ile kiliseye çevrilmiş *Dominiken* mabedi idi. 16 ıncı asırda İspanya(dan İstanbul'a hicret eden Araplar tarafından zaptedilerek tekrar camiye tahvil edilmiştir. Bugün eski şekli mevcut değildir.

[109] *Birgos burcu ve Kurşunlu mahzen* : Karaköyde Yeraltı camii üstünde mevcut olan Burca verilen isimdir. Galata ile İstanbul arasına gerilen zincir buradan başlardı.

[110] *Tophaneye dahil binalardan* : Buğazkesen caddesinde kışla arkasında görülen 6 kubbeli yüksek bina, Fatih devri mimarî karakterini haiz olduğundan bu binanın tophaneye dahil binalardan olması ihtimali mevcuttur. Tophane üzerine yapılacak ince araştırmalar kanaatimizi tespit ve tahkik edecektir.

Türkçe adları	Fransızca adları
290 — Mustafabey camii (Kıztaşı)	
291 — Sofular Molla Husrev camii	
292 — Selçuk sultan camii	
293 — Kazancı Camii	
294 — Ahmed Kethüda camii	
295 — Başçı Mahmud camii	
296 — Çavuş hamamı	
297 — Kasab İlyas camii	
298 — Kabakulak mesçidi	
299 — Emin Sinan camii	
300 — Uzun Şücaeddin camii	
301 — Akbıyık cami ve hamamı	
302 — İshak paşa camii	
303 — Asmalı mesçid	
304 — Yerebatan Üskûbiye mesçidi	
305 — Acemi oğlanlar kışlası, cami ve hamamı	
306 — Sinan Ağa mesçidi	
307 — Kasab Demirhan mesçidi	
309 — Alaca hamam	
310 — Köçek Hacı mesçidi.	

FATİH DEVRİNDE İSTANBUL HARİTASINDA GÖSTERİLEN

İSTANBUL'UN KAL'A KAPILARI

1 — YALI KÖŞKÜ KAPISI : (Porta Eugeniu) ve limanlar hemen yakınındaki kapıya *Porta Prospherius* veya *Porta Veteris Rectoris Boni* de denirdi. No.1.

2 — BAHÇE KAPISI, ORYE KAPISI : *Porta Orea* = *Porta Neorion* No. II.

3 — ÇIFIT KAPISI, YENİ CAMİ KAPISI : *Porta Ebraica* (Porterne Ste Marie Karpiani) No. III.

4 — BALIKPAZARI KAPISI, İSKELE KAPISI : *Porta Pramatis* (Porta Piscaria) No. IV.

5 — ZİNDAN KAPISI : *Porte de St. Johannis de Cornibus* (Porte de St. Jean aux Cornes) No. V.

6 — ODUN KAPISI : *Porta Drungarius Viglae* (Porte Droungarion Viglae) No. VI.

7 — AYAZMA KAPISI : Bu kapı Türkler tarafından açılmıştır.

8 — UNKAPANI KAPISI : *Porta Platea - Porta Messa - Porta Piazza* (Porte Platea) No. VII.

9 — TÜFENKHANE KAPISI : Türkler tarafından açılmıştır. Halen kapalıdır.

10 — CİBALİ KAPISI, CEBEALİ KAPISI : *Porta Putae - Pusculus - Porta al Pozo* (Porte Ispigas) No. VIII.

11 — AYA KAPISI : *Porta Divae Théodosiae - Porta Tractus Dexiocratis* - (Porte de Ste. Théodosie) No. IX.

12 — YENİ AYAKAPISI : *Porta Petri* - (Porte de Pétrion). Bu kapının esası eski ise de Türkler tarafından genişletilmiş ve gidiş gelişe açılmıştır.

13 — FENER KAPISI : *Porta del Pharo* - (Porte de Phare - Porte Diplophanaron, Porte Phanari).

14 — BALAT KAPISI : *Porta Bacilica* (Porte Basilique - Porte Impérial).

15 — AVCULAR KAPISI - KÜNGOZ KAPISI : *Porta Cynegon* (Porte Cynegon) - *Kynigos*'dan tahrif edilen *Küngos* kelimesi XVI inci asra kadar bu kapıya âlem olmuştur. Bugün yıkılmıştır.

16 — St. JAN KAPISI : (Porte de St. Jean Baptiste). Bugün mevcut değildir.

17 — ATİK MUSTAFA PŞ. KAPISI : (Poterne de Ste Anastasie). Bugün yıkılmıştır.

18 — AYVANSARAY KAPISI : *Porta Xylim*, (Porte Kiliomeni). Bu kapı Türkler tarafından açılmıştır. Mevcut eski kapı, Bizans sarayına ait idi.

19 — XYLOPORTA = ODUN KAPISI - Bugün mevcut değildir. Sahil ile

surlar arasındaki araziyi muhafaza ederdi. Ayvansaray kapısının hemen yanında idi.

20 — VELAHERNA DIŞ VE İÇ KAPILARI : *Porte des Bla-chernes.* Bu kapı bugün kapalıdır.

21 — KİROLİMNİ KAPISI : *Porte de Gyrolimne.* Halen kapalıdır.

22 — EGRİ KAPI : *Porta Calygaria* (Porte Caligaria).

23 — ASKERÎ GİZLİ KAPI : (Poterne Callinique) Halen kapalıdır.

24 — GİZLİ KAPI : *Porta Asomaton,* (Porte de St. Corporels - Porte de Porphyrogénet).

25 — KERKOPORTA : *Kercoporta.*

26 — EDİRNE KAPISI : *Porta Myriandrion; Porta Polyondrion, Porta Charsii* (Porte de Charsius).

27 — SULUKULE KAPISI, V İNCİ ASKERÎ KAPI : *Porte de Pusaens* (Porte Militaire Pempti).

28 — TOPKAPI : *Porta Sti. Romani, Porta Ste. Romano.*

29 — IV ÜNCÜ ASKERÎ KAPI : (Porte militaire tetarté).

30 — MEVLEVİHANE KAPISI : *Porta Melandissia, Porta Palazokegia,* (Porte de Reghium, Porte de Roussion).

31 — III ÜNCÜ ASKERÎ KAPI - SİGMA KAPISI : (Porte militaire trité)

32 — SİLİVRİ KAPI : *Porta Pegana, Porta Pegea* (Porte de Pygie)

33 — BELGRAT KAPISI, II İNCİ ASKERÎ KAPI : (Porte Militaire Deutera).

34 — YEDİKULE KAPISI, I İNCİ ASKERÎ KAPI : *Porta Auréa, Aurea Porta,* (Porte Dorée).

35 — TABAKHANE KAPISI - HRİSTOS KAPISI : Porta Christos, (Porte de Christ).

36 — NARLIKAPI : (Porte St. Jean Studion).

37 — SAMATYA KAPISI : *Porta Psamathus* (Porte Psamathia).

38 — DAVUT PŞ. KAPISI : *Porta del St. Emilianus* (Porte de St. Emilien).

39 — YENİKAPI, ULANGA KAPISI : *Porta Vlanga,* (Porte de Blanga).

40 — KUMKAPI : *Porta Condoskali.*

41 — KADİRĞA LİMANI KAPISI : *Porta Katergon* (Porte de Lion), (Porte des Sophiens).

42 — KÜÇÜK AYASOFYA KAPISI : (Poterne de l'égl. des ss. Sergius et Bacchus).

43 — ÇATLADI KAPI : *Porta Ferra.*

44 — BUKOLEON SARAYI KAPISI : (Porte imperiale maritime du Boucoléon).

45 — AHIR KAPI : Türkler tarafından açılmıştır.

46 — BALIKHANE KAPISI : Türkler tarafından açılmıştır.

47 — DEĞİRMEN KAPISI : Türkler tarafından açılmıştır.

48 — TOPKAPISI : *Porte de Ste. Barbe.*

YENİ SARAYIN KARA SURU KAPILARI

1 — *Demirkapı*
2 — *Babıhümayun*
3 — *Otlukkapısı*

GALATA SURU DIŞ KAPILARI

1 — *Tophanekapısı*
2 — *Kireçkapısı*
3 — *Eğrikapı*
4 — *Mumhanekapısı*
5 — *Yenikapı*
6 — *Kurşunlu mahzenkapısı*
7 — *Karaköykapısı*
8 — *Balıkpazarkapısı*
9 — *Yağkapanı kapısı*
10 — *Kürkçükapısı*
11 — *Sen Antonyo kapısı*
12 — *Azapkapısı*
13 — *Meyyitkapısı*
14 — *Küçük kule kapısı*

İÇ KAPILAR

15 — *Büyük kule kapısı*
16 — *Karaköy kule kapısı*
17 — *Voyvoda kapısı*
18 — *Yanıkkapı*
19 — *Horozlu Yanıkkapı*
20 — *Çeşme meydanı kapısı*

İSTANBUL'UN LİMANLARI

1 — *Haliç :* Chrysokeras = Corne d'Or.
2 — *Bizans limanı* : Portus Prosphorianus, Port de Byzance, Port Eugene.
3 — *Çatladı kapı limanı :* Port d'Hormizdas (Bu liman büyüyerek Bukoleon limanına ilâve edilmiştir.)
3a— *Bukoleon sarayı limanı* : Port de Boucoléon, Port du palais imperial.
4 — *Kadirga limanı :* Portus Novus, Port Julien, Port Sophien.
5 — *Kontoskalyon limanı* : Port de Contoscalion.
6 — *Heptaskalyon limanı :* Portus Kaisarius, Port de Heptascale,
7 — *Teodos limanı :* Portus Magnus; Port d'Eleuthére ou de Théodose,
8 — *Yaldızlı kapı limanı - Balıklı iskelesi :* Echelle de Pegé; Port de la porte dorée. Burası çok ufak, limandan ziyade önü dalgakırnla mahfuz bir iskele idi.

İSTANBULDA TESİS OLUNAN İLK TÜRK MAHALLELERİ

«Fatih devrinde İstanbul» haritasında yerleri tesbit edilen mahalleler

İstanbul ciheti

A

1 — Acemoğlu mahallesi
2 — Akşemsettin »
3 — Ali Fakih »
4 — Altımermer »
5 — Avcıbey mahallesi
6 — Ayasofya »
7 — Ayavelaharne »
8 — Azebler »

B

9 — Balabanağa mahallesi
10 — Balat »
11 — Balıkpazarı mahallesi
12 — Bozahane »

C

13 — Canalıcı kilisesi mahallesi
14 — Cankurtaran mahallesi

Ç

15 — Çakırağa mahallesi (Mahmut Paşa M.)

D

16 — Denizabdal mahallesi
17 — Dikilitaş mahallesi

E

18 — Edirnekapısı mahallesi
19 — Edirneli Yahudiler »
20 — Elvanoğlu mahallesi
21 — Emin Sinan »

F

22 — Fener Kapısı mahallesi
23 — Fildamı mahallesi

H

24 — Hacı Timurtaş mescidi mahallesi
25 — Haraççı Kara Muhiddin »
26 — Hızırbey Çelebi »
27 — Hobyar mahallesi
28 — Hoca Rüstem mescidi »
29 — Hoca Üveys »

İ

30 — İsak kapısı mescidi mahallesi
31 — İshak Paşa »
32 — İskelekapısı mahallesi
33 — İspomasya (İspomatya Samatya) »

K

34 — Kal'ai Cedide mahallesi
35 — Kalenderhane »
36 — Karakadı »
37 — Kıztaşı
38 — Köçek Hacı mahallesi
39 — Kumkapı »
40 — Küngoz Kapısı »

L

41 — Lis Manastırı mahallesi

M

42 — Molla Aşkî mahallesi
43 — Molla Gürani »
44 — Molla Husrev mahallesi
45 — Muratpaşa »

N

46 — Nişancı paşa hamamı mahallesi

O

47 — Odunkapısı mahallesi
48 — Oryakapısı mahallesi

P

49 — Patrik mahallesi

S

50 — Saman veren mahallesi (Veya Saman viran mahallesi)
51 — Sancaktar mahallesi
52 — Saraçlar çarşısı »
53 — Sarı Timurcu mahallesi
54 — Sekbanbaşı Yakup Ağa »
55 — Servi »

Ş

56 — Şeyh Vefazade mahallesi

T

57 — Tahtakale mahallesi
58 — Tahtaminare »
59 — Tekfur sarayı mahallesi
60 — Topyıkığı »

U

61 — Ulanga mahallesi
62 — Unkapanı »
63 — Uzun Yusuf mahallesi

Ü

64 — Üskûbî mahallesi
65 — Üstad Ayaz mahallesi

Y

66 — Yavaşça Şahin mahallesi
67 — Yedikule »
68 — Yemişkapanı mahallesi
69 — Yeni Cami »

Z

70 — Zeyrek mahallesi
71 — Zindankapısı mahallesi

(FATİH VAKFİYESİNDE MEVCUT XVI İNCİ ASRA AİT MAHALLELER

İstanbul ciheti

Bezaz mescidi	mahallesi	Melek Hatun	mahallesi
Dayehatun mescidi	»	Mercan ağa	»
Hacıkadın	»	Sinan ağa	»
Kırkçeşme	»		

FATİH VAKFİYESİNDE MEVCUT FAKAT YERLERİ BULUNMAYAN MAHALLELER

İstanbul ciheti

Arslanlı	mahallesi	Hoca Piri mescidi	mahallesi
Dalgıç Ahmet paşa	»	Hoca Sinan	»
Halil paşa	»	Kara Şems	»
Hoca Hayrettin	»		

FATİH DEVRİNDE GALATANIN İLK MAHALLELERİ

Yerleri harita üzerinde tesbit edilenler

A

1 — Agabi	mahallesi	2 — Aya Yorgi	mahallesi

B

3 — Bereketzade	mahallesi

E

4 — Eski Lonca	mahallesi

K

5 — Karaköy	mahallesi	6 — Kürkçühızır	mahallesi

M

7 — Midillili Zozi	mahallesi

N

8 — Nuhas	mahallesi

O

9 — Okcumuss	mahallesi

S

10 — SanBenito	mahallesi	11 — San Zani	mahallesi

FATİH VAKFİYESİNDE MEVCUT XV VE XVI İNCİ ASIRLARA AİT VE YERLERİ TESBİT OLUNAMIYAN MAHALLELER

Galata ciheti

A

Abacı Hacı İlyas	mahallesi	Artabilmez	mahallesi
Alayerde	»	Ases Ahmet	»
Ankaralı Abdi Fakih	»	Atik İbrahim Paşa	»

B

Balîreis	mahallesi	Başçıali	mahallesi

C

Cami	mahallesi

E

Ermeni ekmekçi Andrea	mahallesi	Ermeniyan	mahallesi
Ermeni bağminur	»		

F

Frenk Antuan	mahallesi	Frenk Paris	mahallesi
Ermeni Bağminur	»		

G

Gömücüler	mahallesi

H

Hacıaver mescidi	mahallesi	Hamamcı Hacı Mübarek	mahallesi
Hacıhamza	»		

I

İskender Kethüda	mahallesi

K

Kal'aicedide	mahallesi	Kemal reis	mahallesi
Kalafatçılar reisi	»	Kosta Kopriye	»
Kapıcı İlyas	»		

M

Manol verdi Makramacı mahallesi
» mahallesi | Melek hatun mahallesi

N

Nasranî Vasiliko mahallesi | Nasranî Korne mahallesi

O

Organcılar mahallesi

P

Papasoğlu mahallesi

S

Sellahî hamal Mehmet mahallesi

T

Tanrıvermiş ağa mahallesi

Y

Yekçeşme Yakop mahallesi | Yeni Lonca mahallesi

Bibliografya

1 — Müverrihler ve kitaplar:

Alfons Maria Sshneider, (*Byzanz — Vorarbeiten zur Topographie und Archéologie der Stadt*)

Celâl Esat, (*Constantinople*) — (*Eski İstanbul*).

Mehmet Ziya, (*İstanbul ve Boğaziçi* — (*Kariye camii*).

Ernest Manboury, (*İstanbul rehberi seyyahin*)

Ali Saim, (*İstanbul ve eski eserleri*).

İSTANBUL HAKKINDA MALUMAT VEREN MÜVERRİHLER VE MEHAZLAR

Cantacuzene
Du Cange
Mélétius
Pierre Gilles
Z. Dolfin
Pusculus
Théophane
Lebeau
Bondelmonte
Léon Diacre
Constantin Manassés
Zonaras
Procope
Cédrénos
Glycas
joél
Nicétas Choniate (Bizans müverrihlerinden)
Couropalate Codinos Bizans müverrihlerinden)
Miclosich - Müller
Aichmalotés
Critoboulos
Van Millingen
jules Labarte
Scarlatos Byzantins
Siméon Mazister
Geoffroi de Villehardouin
Constantin Porphyrogénéte (*Livre des Cérémonies*)
Paspatis, (*Mélanges Byzantin*)
Anonyme, (*Antig, Const. Apud Bauduin*)
Albert Lenoir, (*İnstructions a l'usage des voyageurs en Orient, Paris* 1856)
Angelo Zanotti (*Autours des Murs de Constantinople* 1911) (*Les lirmites Occident du grand palais* 1911)

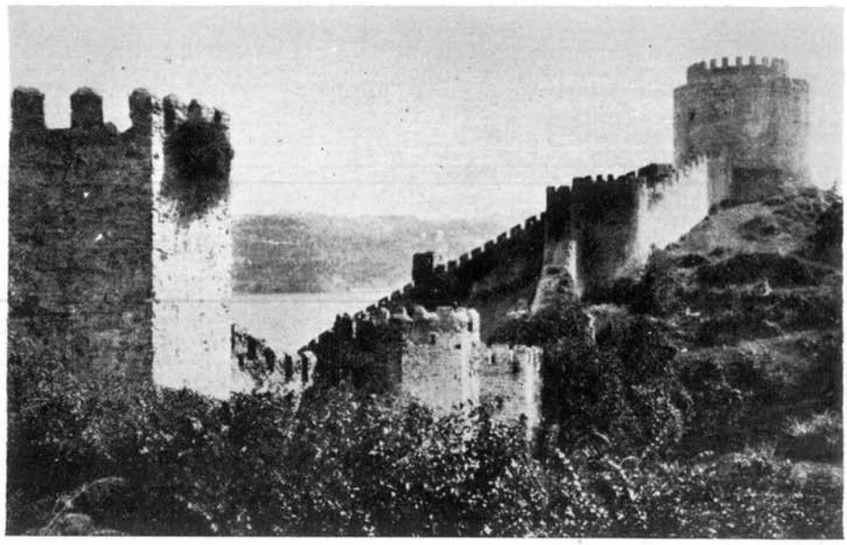
Angelo zanotti, *Les linutes Occident du grand palais* 1911
M. Pears, (*Histoire du siége de Constantinople*)
C. Et. Carathéodory et G. A. Demetriades, (*Plan archéologiquedes murailles de Constantinople du coté de la terre Constantinople*
Barbaro
Chalcocondylas
Nicétas Acominatus
Codinus, (Bizans sarayı ve İstanbul'un eski binaları hakkında bazı eserleri vardır)
M. Ducas, (Türklerin İstanbul'u aldıkları tarihlerde bir ciltlik bir eser vücuda getirmiştir.)
J. Phrantzés, (Dört ciltlik Bizans tarihi ve İstanbul hakkında eserleri vardır)
Georgius Pachimére, 13 ciltlik şark tarihi «1258-1308» yazmıştır)
A. A. Belin, (*Histoire de la Latinité de Constantinople, Paris,* 1864)
Grelot, *Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople, Paris,* 1680
Grelot, (*Constantinopolis und der Bosphoras,* 1822, 2 Bande)
Comte Andereossy, (*Constantinople et le Bosphore de Thrace,* 1828)
D. A. Dethier, (*Le Bosphore et Constantinople,* 1873)
Mordtmann, (*Esquisse Topographique de Constantinople,* 1892)
J. Ebersolt, (*Etude sur la Topographie et les monuments de Constantinople Paris*— 1909 — *Rapport sommaire surunemission a Constantinople, Paris* 1910)
Charles Diehl, (*Manuel d'art Byzantin — Etudes Byzantines*)
Cornelius Gurlitt, (*Die Baukunst Konstantinopels, Berlin* 1912)
Meyer's Reisebuch, (*Balkan et Constantinople,* 1914)
Miss Pardoe, (*The Beanties of the Bosphorus Dronwings by W. Barthett, London,* 1850)
Comte de Choiseul Gouffier, (Atlas 1842)
Oroyo J. Müller; *Edition de Kritbulos*
Vlasto, (*Les derniers jours de Constantinople* 1883)
Plan de Constantinople Sentter d'aprês l'exemplaire de Britisch Museum XVIII siècle.

PARİS KÜTÜPHANELERİNDE

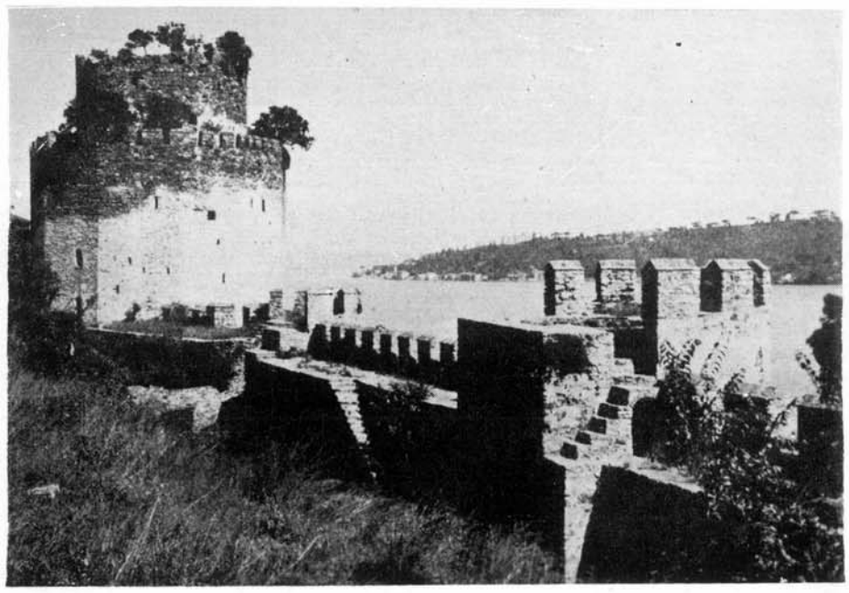
İstanbul haritaları

Salles des plans collect. d'Anville Tarihleri	No.
1422 (İtalyanca)	Ge F. 1625
1570 - 1602 (İtalyanca)	Ge DD. 655 (98)
1572	Ge FF. 3811
XVI e siècle	Ge DD. 655 (97)
1703 - Après -	Ge D. 5118
1711	Ge. D. 7730
1764	Ge D. 10823
1770	Ge. FF. 9500
1786	Ge C. 1430
XIX e s. (Comment cement de)	Ge D. 3245
1801 - 1804	Ge FF. 10753
1812	Ge D. 1028
1817	Ge C. 1437
1818	Ge FF. 10303
1821	Ge F. 1051
1828	Ge D. 349
1854	Ge FF. 13536
1873 (1/20.000)	Ge FF. 233
1879	Ge FF. 14152
1880 (1/15.000)	Ge C. 120
1880 (Vers)	Ge F. 197
1882 (En mühim ve doğru bir plândır)	Ge C. 3195
1892	Ge DD. 2058
1893	Ge C. 4228
1894	Ge FF. 3539
XIX e s. (1/28.000)	Ge D. 4568
XIX e. s.	Ge D. 1759
XIX e. s. (1/100.000)	Ge D. 697
1916 (Hachette)	Ge D. 2051
1916	Ge D. 7238
1908	Ge FF. 11526
1888	Ge FF. 495
1829	Ge FF. 13214
1888 - 1895	Ge FF. 3684
1888 - 1895	Ge FF. 3626
1911	Ge FF. 12213
1916	Ge F. 2052

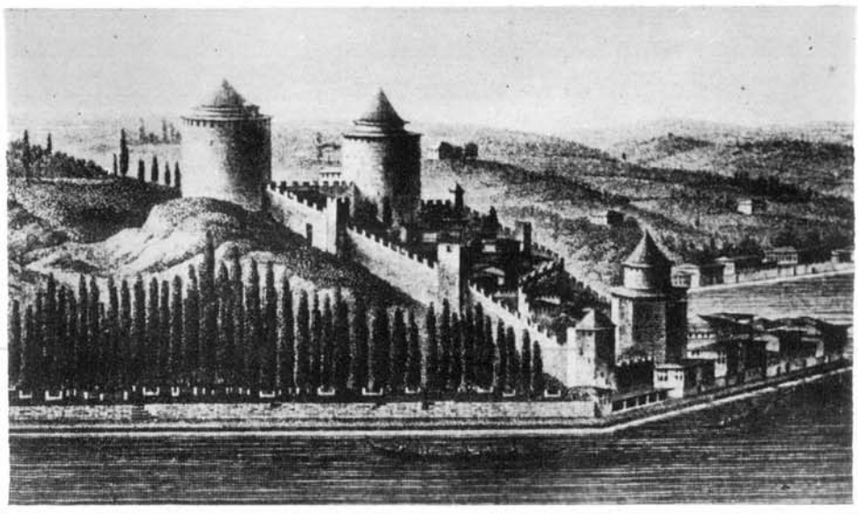
Fatih devrinde İstanbul resimleri

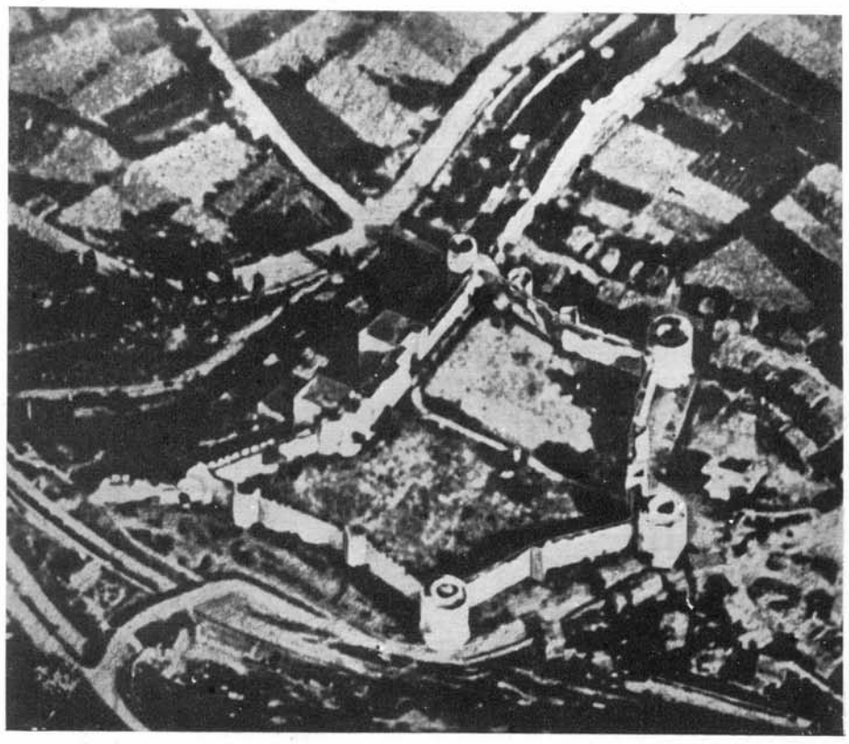
1 — Rumelihisarı : Zağanos paşa kulesi ve diğer surlar

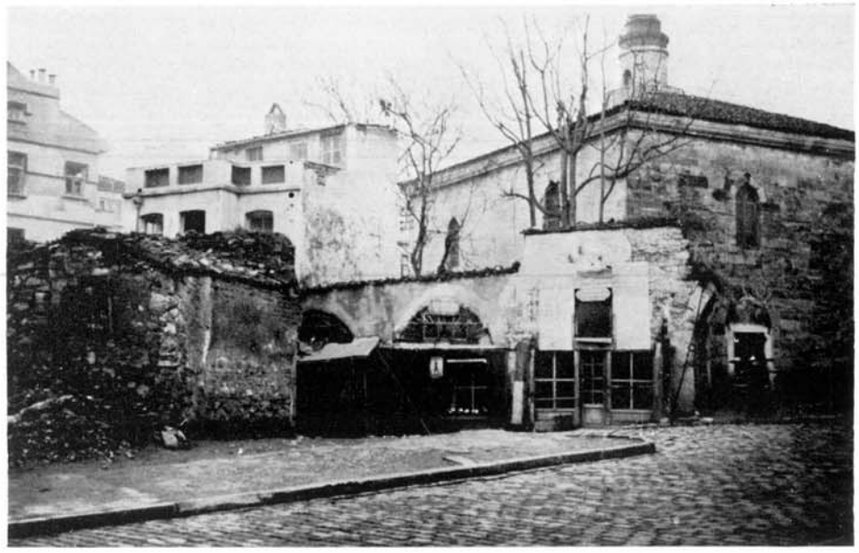
2 — Rumelihisarı : Halil paşa kulesi ve deniz istihkâmları

3 — Mellinğden alınmış 120 yıl önceki hali

4 — Yedikule Tayyareden görünüşü

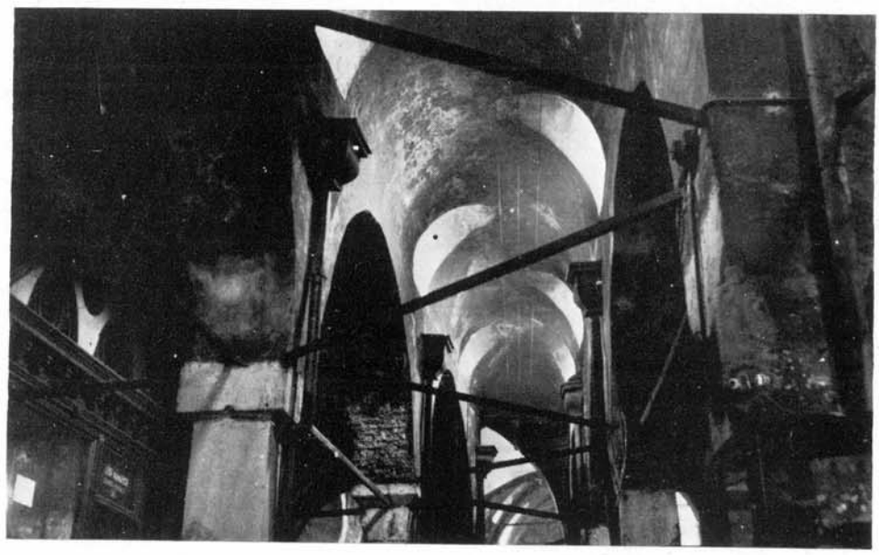
5 — Fatih Sarraçlar çarşısı (Bugün mevcut dükkânlar)

6 — Fatih Malta çarşısı (Pazarı Sultani).

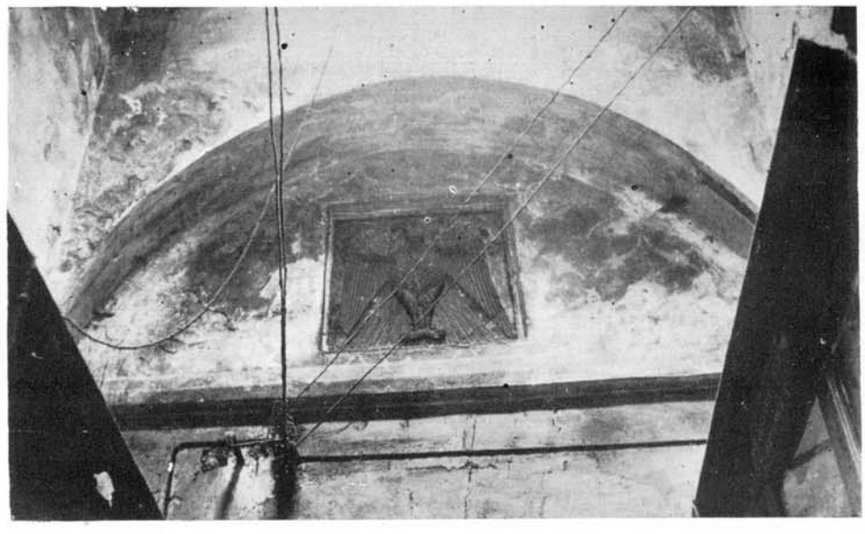
7 — Acemi oğlanlar kışlası önündeki beylik dükkânlar (Direkler arası)

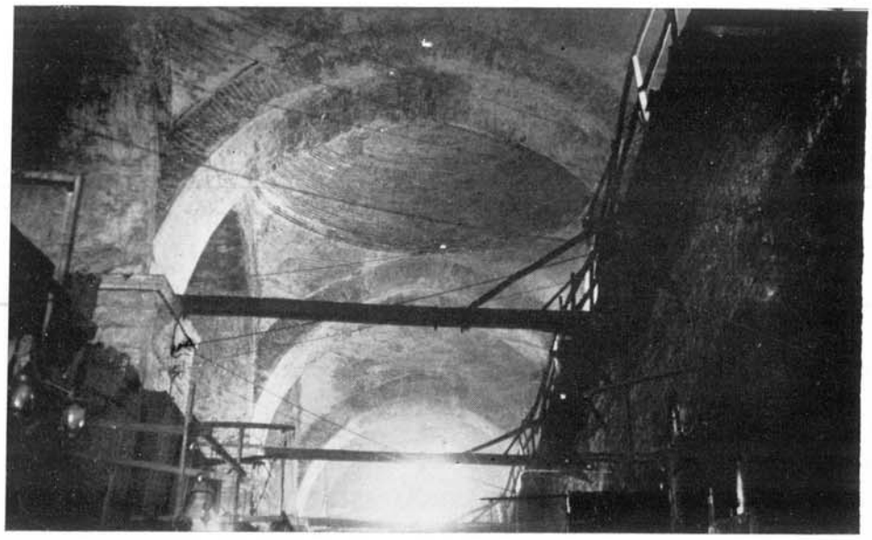
8 — Kapalı çarşı : Fatih devri parçalarından.

9 — Kapalı çarşı : Bedestan cenah çarşıları.

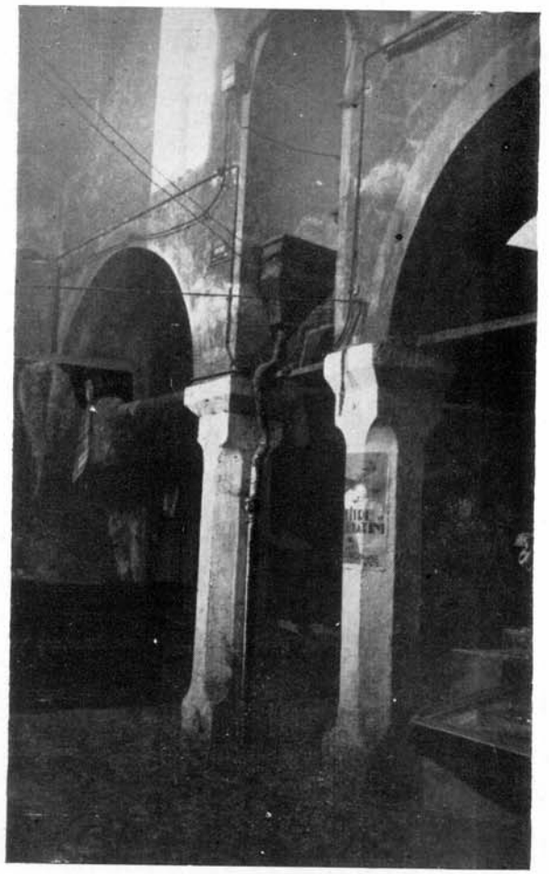
10 — Bedestanın kapısı üstündeki kartal

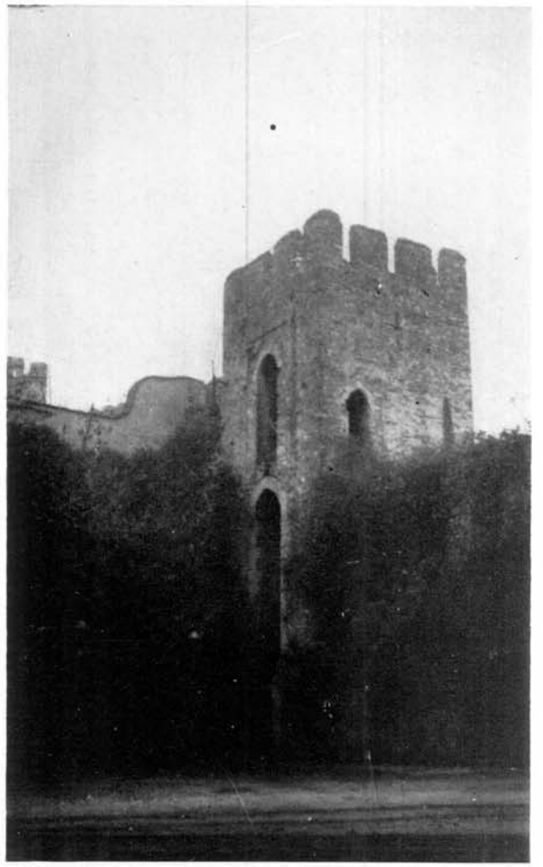
11 — Bedestanın içindeki kemer ve kubbeler

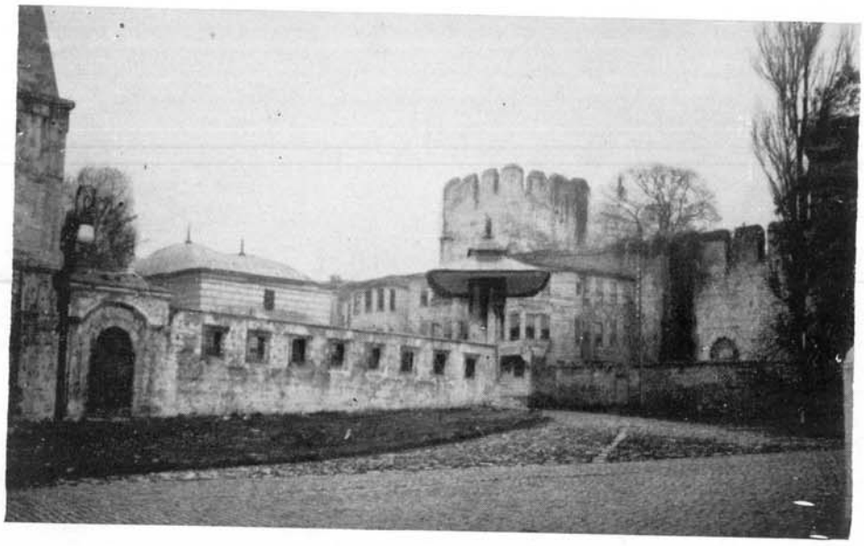
12 — Bit pazarı

13 — Bedestanın cenah sokaklarından biri

14 — Yeni saray: Dış suru

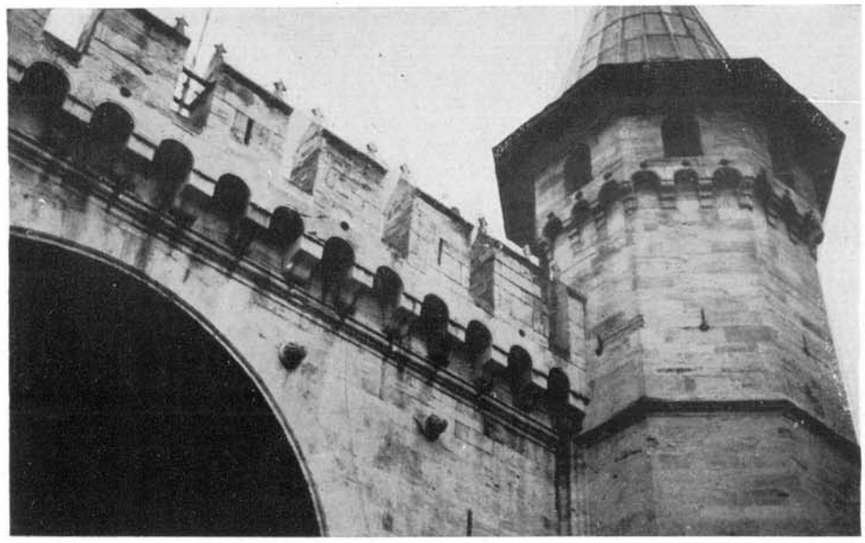
15 — Yeni saray : Babı hümayun tarafındaki duvar

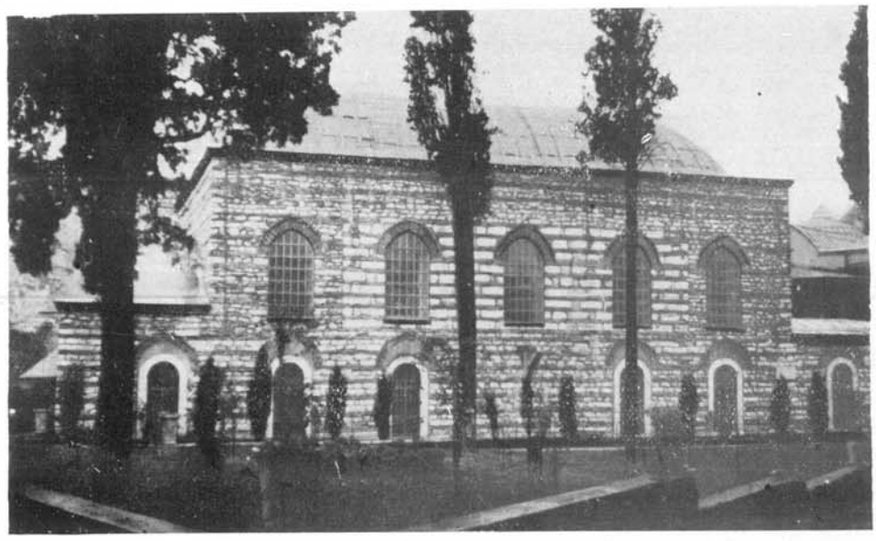
16 — Babı hümayunun bugünkü hali

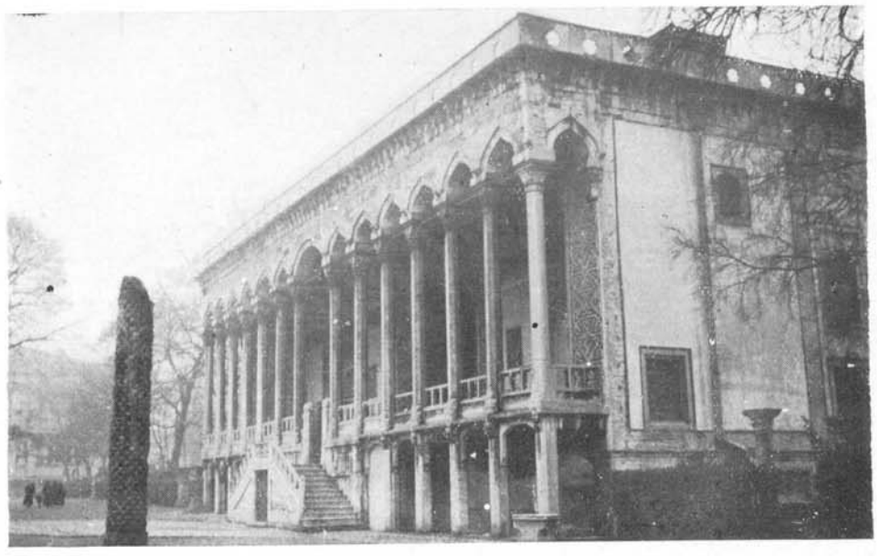
17 — Yeni sarayın kapısı (Topkapu sarayı)

18 — Yeni sarayın kapu kulelerinden

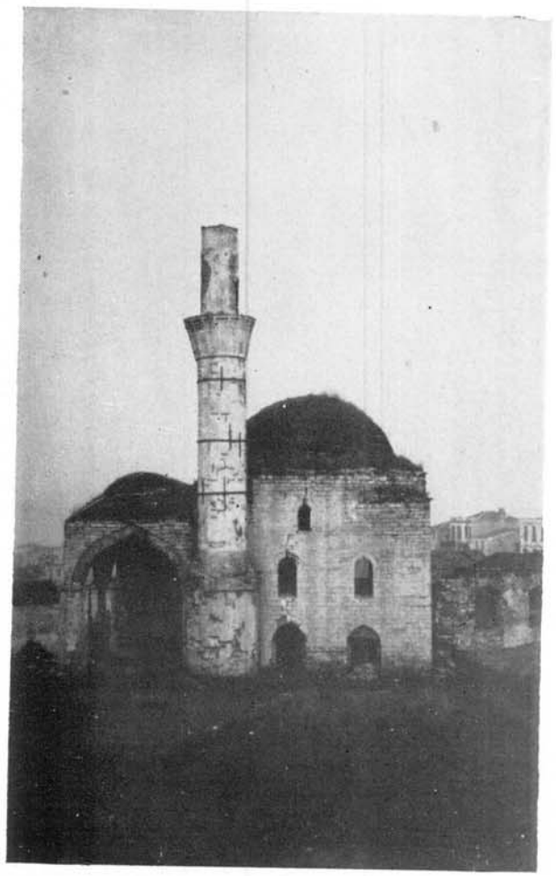
19 Yeni saray Ağalar camii

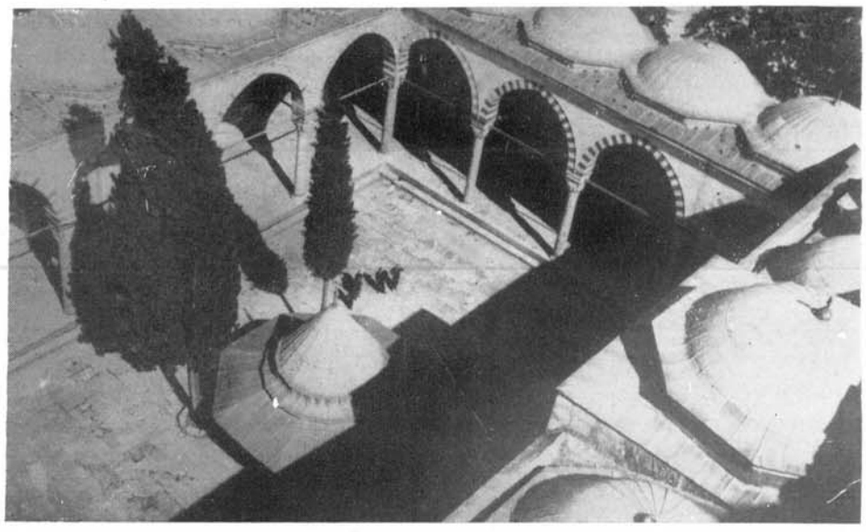
20 — Çinili köşk

21 — Ayasofya çarşısı ve ilk minare

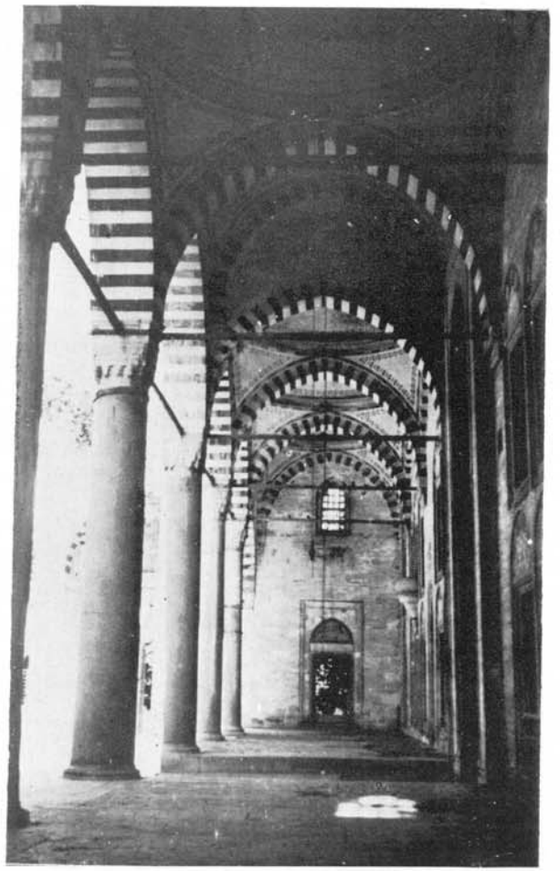
22 — Yarhisar camii

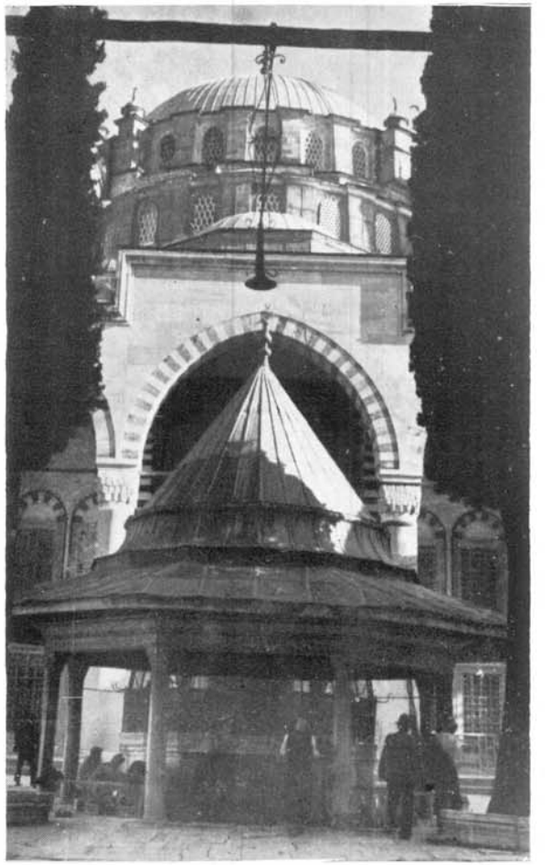
23 — Fatih minaresinden ilk camiin avlusuna bakış

24 — Fatih Akdeniz Kurşunlu medreseleri

25 — Fatih camii son cemaat yeri

26 — Fatih camii ve şadırvan

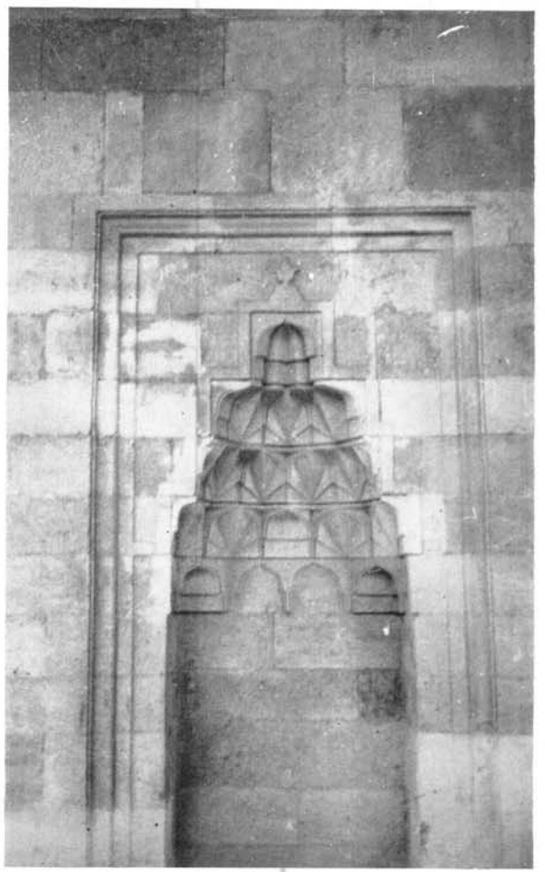
27 — Fatih Tabhane medresesi

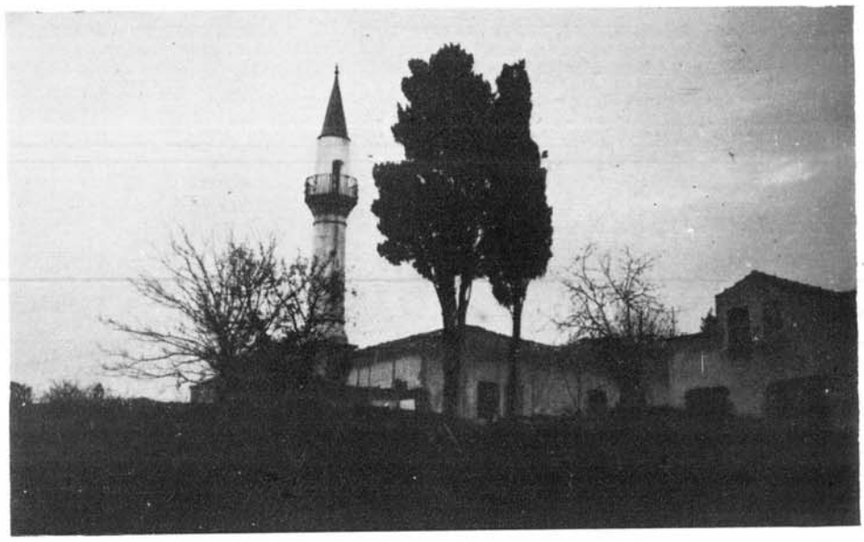
28 — Mahmud Paşa türbesi

29 — Mahmut Paşa son cemaat yeri

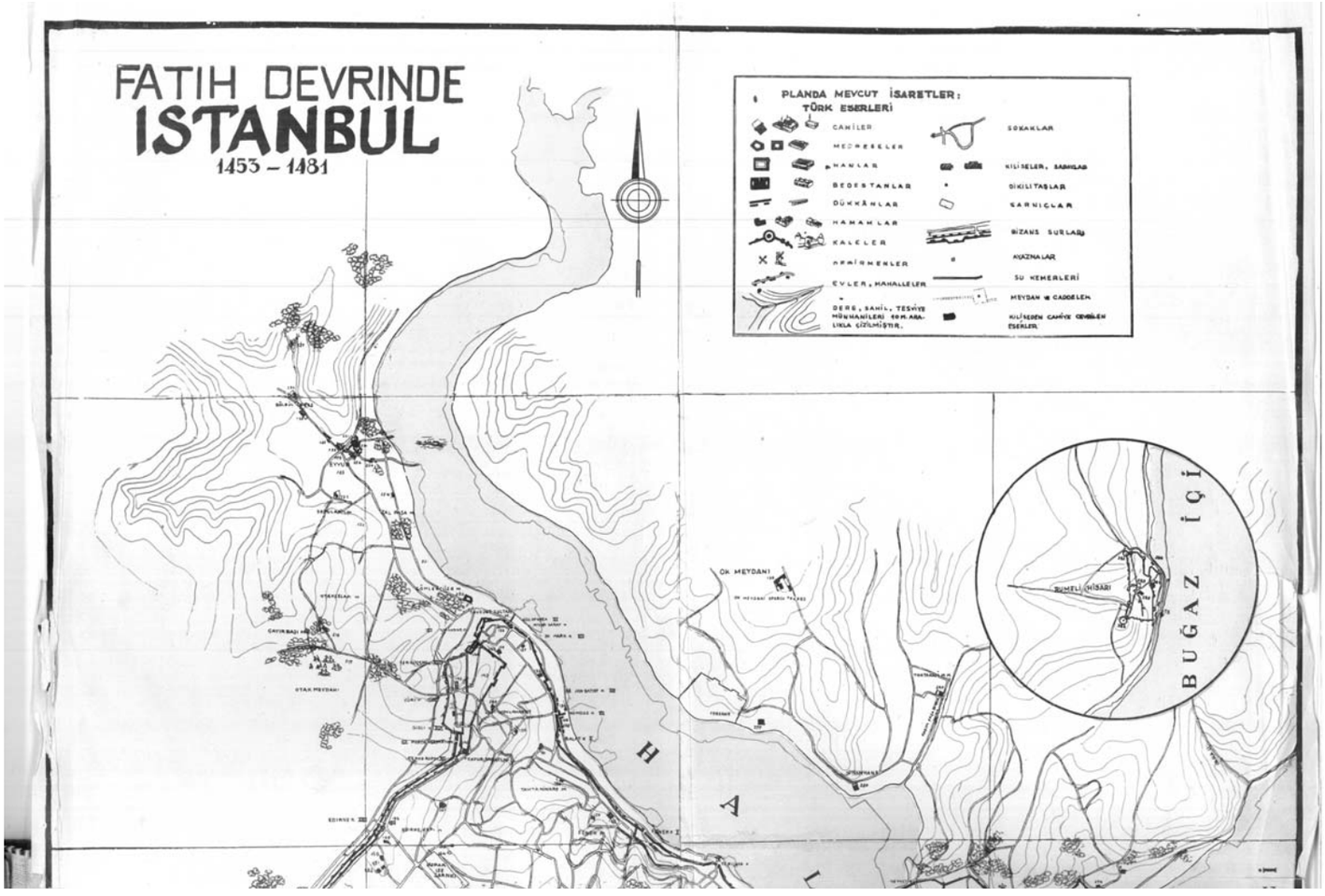
30 — Mahmud Paşa camiinde son cemaat yeri mihrabından

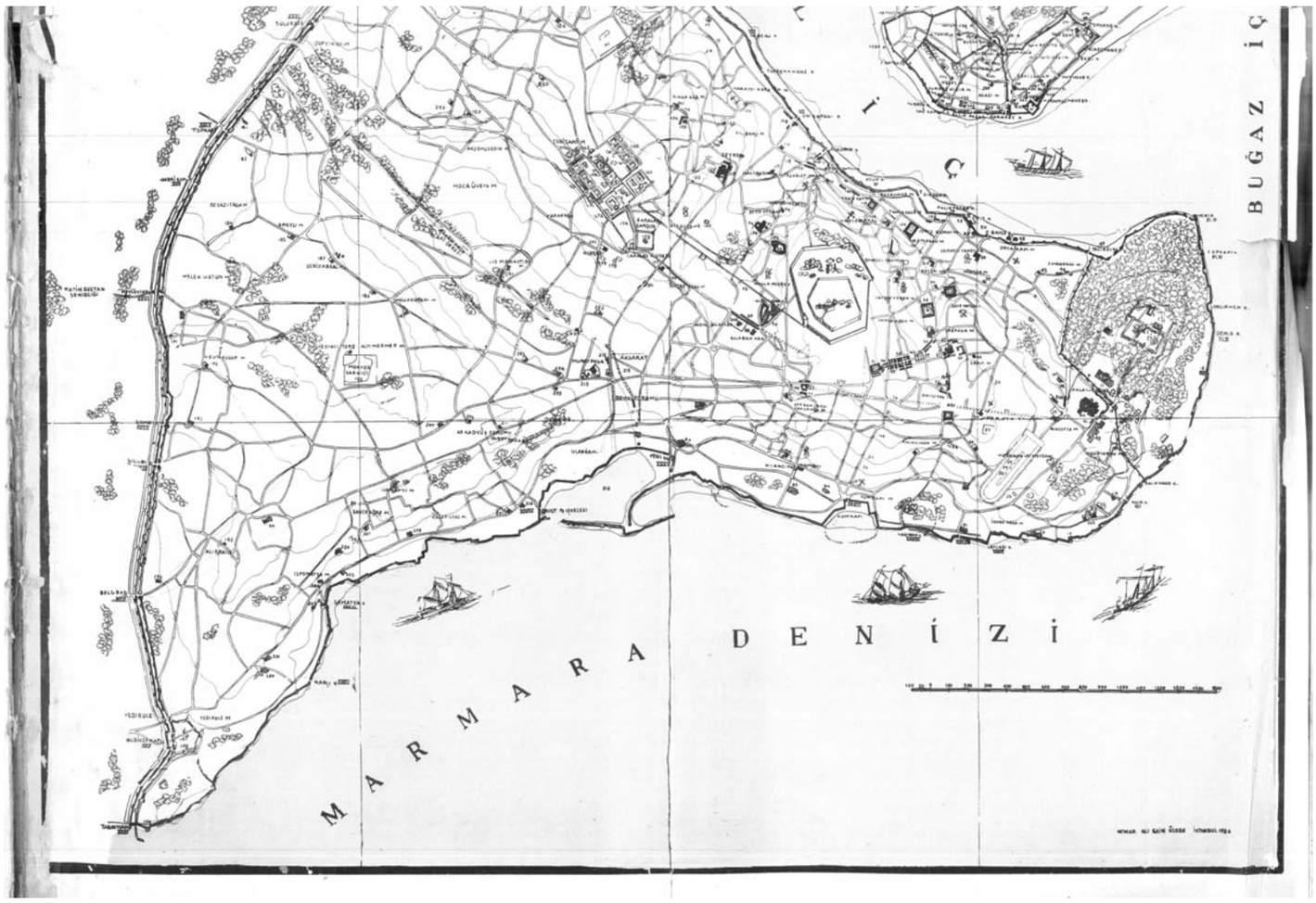

31 — Fatih Kumrulu Mesçid

32 — Fatih Kumrulu Mesçid : Fatih devri mimarlarından Sinan'ın mezar taşı

FATIH DEVRINDE
ISTANBUL
1453 – 1481
PLANDA MEVCUT İŞARETLER:
TÜRK ESERLERİ
CAMİLER
MEDRESELER
HANLAR
BEDESTANLAR
DÜKKÂNLAR
HAMAMLAR
KALELER
ANIT MEZARLAR
EVLER, MAHALLELER
DERE, SAHİL, TESVİYE MÜHENDİSLERİ 10 M. ARALIKLA ÇİZİLMİŞTİR.
SOKAKLAR
KİLİSELER, SARAYLAR
DİKİLİTAŞLAR
KARNIÇLAR
BİZANS SURLARI
AMBARLAR
SU KEMERLERİ
MEYDAN VE CADDELER
HALİÇTEN CAMİYE DÖNÜLEN ESERLER
OK MEYDANI
RUMELİ HİSARI
BUĞAZ İÇİ
H A L İ Ç

BUĞAZ İÇİ
M A R M A R A D E N İ Z İ